

De Korhaan

Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken

jaargang 54, nummer 4
winter 2020/2021

De Korhaan

verenigingsuitgave van de
'Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken'

Jaargang 54
nummer 4, winter 2020/2021
Verschijnt 4 x per jaar
ISSN: 0929-876

Redactieadres

redactie@vwggooi.nl
R.G. (Rob) Moolenbeek, eindredacteur
Mr. J.C. Buhrmannlaan 42
1244 PH Ankeveen

Redactie

Renée Beekman
Doortje van Dijk
Dick Jonkers
Jelle Hogenbirk
Hans Hover
Paul Keuning
Rob Moolenbeek
Jeannette Tas

Ledenadministratie

ledenadministratie@vwggooi.nl
Pieternel Vlasblom
Gaast 31
1274 AP Huizen
035-5261224

Advertenties

In overleg met de redactie

Drukkerij

Ten Herkel Loosdrecht

Inleveren kopij

Uiterlijk: voor de 28ste van de maanden
december, maart, juni, september

Copyright

Het overnemen van artikelen is uitsluitend toegestaan na overleg met de redactie. De redactie behoudt zich het recht voor artikelen te weigeren. De auteurs zijn zelf verantwoordelijk voor de inhoud van hun artikelen en bijbehorend copyright van beeldmateriaal.

Foto's op de omslag

De foto van de 'Visarend met Baars' op de vooromslag is van Burg de Man (d.d. 21 september 2020 / kijkscherm Hilversumse Bovenmeent).

De foto van de Zeearend op de achteromslag is van Hans Hover (d.d. 5 oktober 2018 / Oostvaardersplassen).

inhoud

-
- 18 Vogeltreffers van Hans Hovers
-
- 26 Een broedgeval van de Zwarte Specht in het Spanderswoud
-
- 32 Braakballen vertellen een verhaal
-
- en verder*
- 2 Colofon en Inhoud
- 3 Een greep uit de VWG-activiteiten
Van de redactie
- 4 Van de voorzitter
Communicatie
- 5 We Need You
- 6 Een Wespendif in de Gooise Heemtuin te Blaricum
- 8 De Pijlstaart
- 11 Buizerd ontdekt culinair maaltje
- 12 Jaarverslag: Nestkast broedseizoen 2019
Ooievaars zonder grenzen
- 13 Wie wat bewaart
Twee eeuwen Nederlandse natuurhistorie
- 14 Broedvogel-inventarisaties langs de Eem in 2020
- 15 Wouw: Hij kijkt niet, hij loert
- 16 Geluk bij een ongeluk...
- 22 Broedkolonies van Oeverzwaluwen tussen Vecht en Eem in 2020
- 30 Wat was interessant in de vogelbladen?
- 35 De Aalscholver in de westelijke Eempolders
- 38 VWG Informatie
Programma
- 39 Adressen

een greep uit de VWG-activiteiten

De cursussen en lezingen worden voorlopig gehouden in 'De Drie Dorpen' (Ankeveen), onze tijdelijke 'corona-proof-locatie'. Hier kunnen we met ongeveer 50 personen veilig samenzijn. Op pagina 38 staan de geplande lezingen. Kijk ook regelmatig op de website en let op de Nieuwsbrief voor nieuw aanbod.

Verder zijn we vooral op zoek naar **ideeën** voor (een) nieuwe en veilige (**VORM** van) groepsactiviteiten. De leden vinden het enorm fijn om elkaar in het veld tegen te komen.

Hoe kunnen we dit als vereniging veilig faciliteren? Mogelijkheid bieden om online af te spreken? Opleiden van meer excursieleiders zodat we met kleinere groepjes op pad kunnen?

Lees verder op pagina 4 en 5 hoe u kunt helpen.

Oeverzwaluwen bij Kiefkampen | R. den Hartog

Van de redactie REDACTIE

Het is najaar, de winter staat weer voor de deur. Gelukkig tot op heden nog geen dikke pakken sneeuw. Die zijn altijd funest voor overwinterende vogels. Wat gebeurde er zoal op vogelgebied? In het voorjaar werd de Horstermeer op broedvogels geïnventariseerd (zie op de website). Zoals de meeste vogelaars al wisten is het een buitengewoon rijk vogelgebied. Soorten als Blauwborst en Nachtegaal zijn bij het NERA-gebouw in mei altijd 's avonds te horen. Echter als een polder niet volgebouwd wordt, dan dreigen er wel andere gevaren. Ook hier. Er zijn plannen om van het NERA-gebouw een hotel te maken. Hoe bedenkt u het! Hoe lang zal het nog duren voordat het GNR gedwongen wordt om ook delen van hun terreinen aan woningbouw prijs te geven? En dan de haas. Weliswaar geen vogel, maar toch is hij beland op de Rode Lijst. In de Eempolder is hij nog wel te spotten, maar elders in ons werkgebied is hij inderdaad al bijna een zeldzaamheid. 'We' blijven hem echter gewoon bejagen! Opvallend zijn dit jaar de Sijzen. Hier in het Vechtplassengebied zijn ze weer overal te horen. Dat gold niet voor de Klapekster. Altijd al een zeldzame verschijning, maar volgens onze klauwierexpert Paul van der Poel waren de enkele Gooise overwinteraars laat dit jaar. Leuk was daarom de eerste ringvangst van een Klapekster in het Gooi. Nog leuker was het dat deze vogel een paar dagen later gespot werd op de Tafelbergheide. En dan de ganzen. Ook die zijn weer teruggekeerd uit het hoge noorden en 'verre oosten'. Alarmerend was de vondst van enkele dode ganzen en zwanen in ons werkgebied, mogelijk besmet met het type 'hoog pathogene vogelgriep H5N8'. Een krantenbericht (Gooi- & Eemlander) van 4 november van het Vogelasiel Naarden berichtte daarover. Elders in het land worden ook veel dode watervogels met vogelgriepverschijnselen aangetroffen. Vooral Brandganzen schijnen gevoelig te zijn. Zouden deze ganzen het virus echt meebrengen uit China? Of betreft het hier besmette mest uit de bio-industrie, uitgereden over het bouwland, dat vervolgens 'onze' ganzen besmet? De tijd zal het leren, maar mocht u dode watervogels aantreffen, kom er dan niet aan, maar meldt het bij Sovon of het Dutch Wildlife Health Centre. Informatie vindt u op het internet of bel de Dierenambulance. In de Gooi- en Eemlander van

17 november 2020 een positief en negatief vogelbericht. Positief is dat de Grutto in Eemland iets in 'de lift' zit door beschermingsmaatregelen van het 'Collectief Eemland' waarvan de VWG deel uitmaakt. Negatief zijn de plannen van de provincie Noord-Holland om van het resterende stukje groene weiland boven het Naardermeer een broedgebied voor Grauwe Ganzen te maken. De afgelopen jaren had ik in samenwerking met de eigenaar van deze weilanden rust gecreëerd voor de honderden Kolganzen die hier overwinteren. Vele Kolganzen met nekringen lees ik daar jaarlijks af. Ook een paar 'buurboeren' had ik ervan overtuigd de 'trekganzen' met rust te laten en dat werkte. Maar het werd de dood van de boer. De dreiging dat zijn land zou worden onteigend is hem teveel geworden. De provincie en Natuurmonumenten krijgen hun zin. De Kolganzen zullen elders hun buik moeten zien vol te krijgen, waarbij een schot hagel nu niet is uitgesloten. Ook het voortbestaan van 'mijn oeverzwaluwwand' op het terrein van die boer is uiterst dubieus. Natuurmonumenten en andere (semi-) overheidsinstanties zijn niet goed in het onderhouden van nestwanden (zoals de kolonie in de Hilversumse Meent en Eemnes). Ik ben benieuwd (en bevreesd) naar het aantal broedende oeverzwaluwen in 2021.

R.G (Rob) Moolenbeek

Van de voorzitter

Wat een historisch jaar 2020 hebben we nu bijna achter de rug. Het begon als een nieuw griepvirus ergens ver weg in China en ontwikkelde zich tot een pandemie met, voor onze generaties, ongekende omvang en effecten.

Zoals altijd verbleken de beslommeringen van ons als natuur- en vogelbeschermers tegen deze grote vraagstukken van vrede en volksgezondheid. Hoewel er natuurlijk wel verbanden zijn tussen de manier waarop wij als mens onze natuurlijke omgeving afbreken. Dat geldt ook voor onze omgang met (huis)dieren en nog veel meer zaken en de manier waarop het klimaat reageert en onze volksgezondheid zich ontwikkelt.

Veel van onze veldwerkzaamheden voor onderzoek en bescherming in ons

prachtige werkgebied konden we de afgelopen maanden gelukkig nog wel voortzetten. Ook ons mooie clubblad 'De Korhaan' lijkt geen hinder te ondervinden van de epidemie. Want nu ligt er toch weer de wintereditie van 2020/2021 op de mat.

Een mooie prestatie van een begenadigd redactieteam. Echter het niet kunnen organiseren van excursies, cursussen, lezingen en andere bijeenkomsten is voor onze vereniging een 'bedreiging' in het voortbestaan.

Terwijl ik dit voorwoord schrijf, lijkt het licht aan het einde van de tunnel voor wat betreft de epidemie wel duidelijk dichterbij te komen. De verwachting is, dat we in de eerste helft van 2021 de beschikking krijgen over vaccins en dat

we stap voor stap naar het post-corona tijdperk zullen overgaan.

Als Vogelwerkgroep gaan we elkaar dan weer heerlijk in het veld en daarbuiten ontmoeten om kennis en ervaringen te delen.

Dat is nog eens een mooi perspectief! Tot het zover is wens ik iedereen fijne feestdagen en een voorspoedig en mooi vogeljaar 2021.

Tot ziens in het nieuwe jaar.

Piet Spoorenberg

Van de communicatie

Beste vogelliefhebbers,

Wij hebben allemaal gemerkt dat ons verenigingsleven door corona gedeeltelijk is stilgevallen. Hoewel onderzoek en bescherming redelijk tot goed doorgang blijven vinden, staan activiteiten zoals lezingen, excursies en cursussen op een zeer laag pitje. Elkaar ontmoeten en samen zijn schieten erbij in.

Om dit plezier, het vergroten van vogelkennis en de sociale contacten ook nu voort te zetten, willen wij de leden uitnodigen om ons hierbij te helpen. Naast het aanleveren van ideeën, zijn wij vooral op zoek naar mensen die deze ideeën kunnen uitwerken en uitvoeren.

Te denken valt aan:

- Digitaal aanbieden van vogelcursussen;
- Bedenken en voorbereiden van 'lokale alternatieven' voor de voorjaars- en najaarsexcursies;
- Opzetten 'mystery bird competition';
- Webredactie (redactioneel & technisch);
- Schrijvers die actief op zoek gaan naar leuke en interessante verhalen in het werkgebied en de werkgroepen.

Meld u aan bij Doortje van Dijk via:
communicatie@vwggooi.nl

communicatie@vwggooi.nl

WE NEED YOU

mystery bird
competition

ideeën !!

training
excursieleiders

online contact leggen om met
kleine groepjes het veld in te gaan

webredactie

digitale vogelcursus

Een Wespendif in de Gooise Heemtuin te Blaricum

Wouter Nugteren

(beheerder en vrijwilliger Gooise Heemtuin)

De Gooise Heemtuin is een wilde plantentuin aan de rand van de Woensberg, onopvallend gelegen tussen het bosgebied en de Algemene begraafplaats van Blaricum.

De omgeving is rijk aan bos- en tuinvogels. In het voorjaar is de vogelzang er indrukwekkend. Broedgelegenheid is te vinden in aanwezig struweel en in de nestkasten. De nestkasten in de tuin bieden ieder jaar onderdak aan vooral mezen. In andere nestkasten treffen we soms Holenduiven of Boomklevers aan. De tuin wordt onderhouden door vrijwilligers van de werkgroep IVN Heemtuin Educatie en is vrij toegankelijk.

Half juli 2020 werd bij maaiwerk tussen hoog gras een groot wespennest verstoord, dat we tot dat moment over het hoofd hadden gezien. Een wolk boze

wespen kwam naar boven en deelde pijnlijke steken uit. Dat was wel even schrikken. De wespen kwamen gelukkig snel tot bedaren en hernamen hun gewone bezigheden. Wij lieten de wespen verder met rust en zij ons.

Begin september ontdekten we dat het nu goed zichtbare wespennest was opengebrosen. Waarschijnlijk was het net tevoren gebeurd. Het oorspronkelijk kleine gat in de grond was fors vergroot en gedegen geplunderd, getuige de er omheen liggende raten. De cellen waren leeggehaald op een enkele overgeslagen wespennest na. De wespen waren drukdoende met herstelwerkzaamheden.

Wespendif | Yvette Kusters

Na aanvankelijke aarzeling en wat bevestigend napluiswerk schreven we de verstoring van het nest toe aan een Wespendif. De wijze waarop het nest was geplunderd wees in die richting. Al snel bleek dat er rond half augustus Wespendifen waren waargenomen boven de Blaricumse Bijvanck. Overtuigend was verder dat ik half september tijdens werkzaamheden in de heemtuin, opkijkend na een mij onbekende roep boven mijn hoofd, een Wespendif over de heemtuin zag vliegen richting Woensberg. Hij was laat voor de najaarstrek. We hebben niet eerder een Wespendif bij de heemtuin waargenomen.

Half juli 2020 | wespennest verstoord door maaien

Begin september 2020 | geplunderd wespennest

Begin september 2020 | herstelwerkzaamheden

Pijlstaart | Jurrien Uiterwijk

De Pijlstaart een onderbelichte Nederlandse watervogel

Carel de Vink

Een winterse excursie in februari 1967. Te midden van een groep doorgewinterde vogelaars van middelbare leeftijd bevindt zich een aankomend vogelaartje. We zouden hem nu een ‘brugpieper’ noemen. Terwijl de excursieleider uiteenzet waarin Kleine Zwanen verschillen van Wilde Zwanen en waarom Smienten zich in hun gezelschap ophouden, wordt hij onderbroken: “Er zwemmen ook twee Pijlstaarteenden tussen.” Al eerder had deze ‘teenager’ de groep verbaasd door Stormmeeuwen tussen de Kokmeeuwen te ontdekken. Ook ditmaal bleek zijn opmerking te kloppen.

Goede sier

Onder vogelaars genieten de eenden een bescheiden status. Die lopen pas warm voor een IJseend of een zeldzame talingsoort. Heel anders is dat onder kunstenaars en eigenaars van waterwildcollecties. Die raken in verrukking over de veelvormigheid en variatie in kleur onder deze watervogels. Geen wonder: de eenden-familie kent een enorme verscheidenheid. Van de eenvoud

van een vrouwelijke Wilde Eend (maar kijk eens naar dat verfijnde kopje!), via de bizarre snavel van de Slobeend tot de rijke variatie in kleur bij de Siberische Taling. Er bestaat zelfs een Harlekijneend, die zijn naam eer aandoet.

Wat daarbij opvalt is dat eenden weinig op hebben met vrouwenemancipatie. Bij de ‘Pijlstaarteend’ is dat al niet anders. Maar wat bij zowel man als vrouw opvalt, is de langgerekte hals. En, zoals de naam al aangeeft, een lange, spitse staart. Een aanduiding die in vrijwel alle talen terug te vinden is. Ook in de wetenschappelijke naam.

Bedreigde ‘Nederlander’

De Pijlstaart (*Anas acuta*) is in Nederland vooral te gast tijdens de trekperiodes en in de winter. Dan gaat het om enorme aantallen, vooral in het Waddengebied en de Delta. Daarnaast is er jaarlijks een klein aantal als broedvogel aanwezig. De schattingen gaan uit van 5 tot 15 broedgevallen per jaar. Dat brengt deze eendensoort, die vijftig jaar geleden nog in enige tientallen bij ons broedde, op de Rode Lijst als ‘bedreigd’. De aantallen tijdens de ruiperiode en doortrek

liggen beduidend hoger, tot wel 15.000 exemplaren. In de winter groeit dat aantal tot boven de 30.000.

Winterse weersomstandigheden kunnen hun aanwezigheid beïnvloeden. Bij ons in de buurt komen ze vooral voor in de herfst en late winter.

Deze eendensoort komt op het hele noordelijk halfrond voor. De totale Europese populatie wordt geschat op zo’n 60.000 volwassen exemplaren. Dat betekent dat de helft ‘s winters in ons land verblijft! Elk jaar arriveren vanaf eind augustus ‘gaffeleenden’ in hun onopvallende ruikleed (eclips) in de randmeren om, goed verborgen achter de rietkragen, hun rui- naar prachtkleed door te maken. Aantallen van boven de 100 worden dan gemeld tussen Naarden en Huizen en tussen Muiden en de Hollandse Brug. Wat we ‘zomerkleed’ noemen is bij eenden eigenlijk vooral hun bruiloftstooi voor de late herfst en winter, de periode waarin wordt gebaltst. Dat laatste niet zelden luidruchtig in groepsverband. Groepsbalts zien we vooral in februari en maart. Daarbij worden overal in de groep vrouwtjes omringd door drie tot zes ijverig kopknikkende mannen. Zij knikt braaf

mee, maar haar keus laat ze vooralsnog in het ongewisse. Bij Muiderberg is dat vaak fraai te zien. De meldingen op waarneming.nl nemen na maart snel af.

Sier heeft zijn prijs: eclips

Het kenmerk van de Pijlstaart is natuurlijk volgens zijn naam de spits toelopende staart. Bij de mannetjes is deze ongeveer een vijfde deel van zijn totale lengte. Bij het vrouwtje is deze maar half zo lang. Bij andere eenden met een spits uitlopende staart is dat anders. Bij de IJseend vormen de verlengde staartveren ruim een kwart bij het mannetje en bij het vrouwtje nog geen tiende deel van de lichaamslengte; bij de stekelstaarteend en de Witkopeend is dat bij beide seksen hooguit een zevende van hun lengte. Meer dan bij andere eendensoorten kenmerkt een lange, dunne nek de Pijlstaart. Het in verhouding kleine kopje mondt uit in een snavel die een soort glijbaan vormt. Bij de man vallen in zomerkleed de chocoladebruine kop

en hals op, die scherp afsteken tegen de spierwitte hals en een smalle witte streep bij de oorstreek. Verder vallen de sierveren die vanaf de rug over de vleugels lopen in het oog.

Heel anders is dat in het eclipskleed en bij het vrouwtje. Beide dragen dan een beige-bruin kleed met fijne marmering, die aan een Krakeend doet denken. Bij de mannetjes zijn de flanken fijntjes verticaal gestreept. Het vrouwtje heeft flanken met een herhaald hoefijzerpatroon. In vlucht valt ook dan de lange nek op. De staart is bij het mannetje nu even kort als bij het vrouwtje, maar bij beide is die ontegenzeggelijk spits. Tijdens het vliegen is bij beide de spiegel op de achterrand van de vleugel donkerbruin met een vage groene glans en een brede witte bies aan de achterkant. De eclips van het mannetje maakt dat hij tegen een achtergrond van riet tijdens de rui niet opvalt. Het vrouwtje heeft die schutkleur al nodig tijdens het broedseizoen. Na het

verliezen van de gesleten veren tijdens de rui, wordt het eclipskleed van de man opgevolgd door het prachtkleed.

Broeden op een laag pitje

Pas rond 1920 werd deze eendensoort als broedvogel in ons land vastgesteld. Zijn normale areaal bevindt zich vooral in Finland en verder in het noorden van Rusland, de Baltische Staten, Scandinavië en IJsland. Het is niet ondenkbaar dat de eerste Nederlandse broedgevallen hun oorsprong vonden in verwilderde vogels. De fraaie Pijlstaart ontbreekt in vrijwel geen enkele waterwildcollectie. Het is ook denkbaar dat aangeschoten, niet fitte exemplaren gezelschap kregen van wilde partners en zo tot broeden kwamen. De Pijlstaart werd tot halverwege de vorige eeuw volop bejaagd, onder andere in eendenkooien. Bij elke poelier stond wel een opgezet mannetje in de etalage. Nu is hij gelukkig beschermd. De aantallen broedparen zijn in ons land nooit echt hoog geweest.

Pijlstaart adult ♀ | Jurrien Uiterwijk

Pijlstaarten | S. Schilperoort

Tussen 1970 en 1973 ging het om 30-45 paren. Ook in de ons omringende landen is het geen algemene broedvogel. Evenals bij ons nemen de (schaarse) aantallen in Duitsland af. De meeste broedgevallen in ons land vinden plaats in het IJsselmeergebied, langs de Waddenzee en in de Delta.

Aanwijzingen voor broeden in onze regio waren er vanouds langs de kust van de huidige randmeren en in het Naardermeer. Daar zijn ook de laatste jaren wel blijvend aanwezige exemplaren in mei en juni gezien. Daadwerkelijk broeden kon niet worden vastgesteld. Onbevestigde gevallen zijn onder andere bekend uit De Kampen en de Hilversumse Bovenmeent. Werkelijke broedgevallen zouden moeten leiden tot het waarnemen van families. Maar dat is bij veel eendesoorten lastig. Jonkers *et al.* (1987) vermelden broeden in het Laarder Wasmeer (1943), het Naardermeer (1961), de Eempolders (1945) en de oevers van het IJsselmeer/ randmeren (1957 Huizerhaven en 1964 Eemmeer).

Broedende vogels lijken niet echt gebonden aan water. Zo worden er zowel in vochtige als droge heide broedgevallen vastgesteld. Voorwaarde is wel de

aanwezigheid van een ven of meertje op niet al te grote afstand. Verdrijving van geschikte gebieden wordt dan ook gezien als een van de oorzaken voor het afnemend aantal broedgevallen.

Veilig ruien

Eind augustus verschijnen de eerste groepen op de randmeren. Rond 1985 ging het daarbij om geringe hoeveelheden. Vooral rond Oud Naarden kunnen de aantallen nu flink oplopen, maar ook het IJmeer en het Eemmeer ontvangen ruiende 'langhalseenden'. In januari en februari zien we ook kleine groepen in de Hilversumse Bovenmeent en de Eempolders. In onze randmeren kan de groeps grootte oplopen tot ver boven de 100. Op 14 november 2015 werden er tussen Muiden en Muiderberg 330 geteld. De rui is dan achter de rug. Het is mogelijk dat de aantallen van september tot begin november hoger liggen dan 'waarneming.nl' doet vermoeden. Dit aangezien een groot deel van de ruiende eenden pal achter de rietkraag foerageert. Uit eigen notities meen ik te kunnen opmaken dat de Pijlstaarten toch minder aanwezig zijn dan zo'n vijf tot vijftien jaar geleden. Op 27 oktober 2005 telde

ik bij de pier in Huizen 560 exemplaren. Op 30 oktober 2009, ook daar, 520. Eind oktober 2013 en 2014 zaten ter hoogte van de Aalberg in het Gooimeer ruim 700 Pijlstaarten. Zulke aantallen worden nu niet meer gezien.

Wolkenwijzers en wereldreizigers

Met hun lange nek kunnen deze grondeeders voedsel van de bodem 'rapen' tot een diepte van 30 cm. Daarbij wijst hun achtersteven naar de wolken en verdwijnt hun lijf tot bijna halverwege onder water. Ze leven van zaden, voedselknolletjes van het fonteinkruid, waterinsecten en ander klein, dierlijk materiaal. Ook in Engeland en Ierland wordt overwinterd. En in een brede strook van de oostkust van Afrika (Tanzania) tot in het westen (Senegal). De Noord-Afrikaanse kusten en riviermondingen in Zuid-Europa zijn ook in trek. De vogels uit Siberië verblijven in de winter in een strook van India tot Japan. De Amerikaanse broedvogels vliegen naar winterverblijven tot in Midden- en noordelijk Zuid-Amerika, al zijn er tot op Hawaii en zelfs in Australië exemplaren aangetroffen. De Pijlstaart is met recht een wereldburger te noemen. Het baart dan ook wereldwijd zorgen dat

deze prachtige eend terrein verliest. De Noord-Amerikaanse populatie is in zestig jaar van ruim 10 miljoen broedparen gezakt naar nog geen 3 miljoen. Ten onrechte krijgt hij in vogelaarskringen weinig aandacht. Net als in mijn tienerjaren wijs ik mijn medevogelaars graag op deze vogel: kijk eens (vaker) naar de Pijlstaart!

Referenties

- <https://app.bto.org/birdfacts/results/bob1890.htm>
- <https://www.ducks.org/hunting/waterfowl-id/northern-pintail>
- <https://gooi.waarneming.nl/soort/view/160>
- <https://www.sovon.nl/nl/soort/1890>
- <https://de.wikipedia.org/wiki/Spießente>
- Jonkers, D.A. *et al.*, *Vogels tussen Vecht en Eem*. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum.
- Sovon, 2018. *Vogelatlas van Nederland*. Sovon/Kosmos, Nijmegen/Utrecht/Antwerpen.

Pijlstaart adult in broedkleed ♂ | Hugo Weenen

Buizerd met rivierkreeft als prooi - Ankeveen september 2020 | Arda van der Lee

Buizerd ontdekt culinair maaltje

Arda van der Lee

Op een zondagochtend, eind september, ontdekte ik een Buizerd op ons terrein in Ankeveen, op de grond druk bezig met een prooi in zijn klauw. Wat had hij te pakken? De verrekijker bracht uitkomst: een rivierkreeft. Geen zeldzame vertoning, zeker na een nacht met regen lopen er op onze legakker regelmatig rivierkreeften (om precies te zijn de Rode Amerikaanse

Rivierkreeft). Ik heb dit maaltje inmiddels al in een aantal vogelbuiken zien verdwijnen (Blauwe- en Purperreiger, Ooievaar en Fuut) maar een Buizerd had ik nog niet kunnen betrappen met deze prooi. Anders dan bovengenoemde vogels, slikte hij de kreeft niet in zijn geheel in. Als een echte roofvogel probeerde hij zijn prooi in stukjes naar binnen te krijgen.

Maar dat viel duidelijk niet mee. Hij zat er lang mee te rommelen, van poot naar snavel, dan weer op de grond in een klauw. Uiteindelijk toch met resultaat; de hele middag bleef hij in de buurt. Vanuit een hoge eik speurde hij rond en landde steeds weer op de akker voor een nieuwe kreeft die zo onverstandig was om uit het water te komen en door het gras te lopen.

Jaarverslag NESTKAST broedseizoen 2019

Ballering, L., 2020.
NESTKAST jaarverslag,
broedseizoen 2019.
Gezamenlijke uitgave
van: NIOO-KNAW, Sovon,
Vogeltrekstation en VWG
Het Gooi e.o., 53 blz.

Ballering L.

besproken door Paul Keuning

Het is landelijk een paar jaar minder geweest met het aantal eitjes in de nesten van Kool- en Pimpelmees. Na twee lentes met bijzonder goed weer is die dip, ook voor de Pimpelmees, nu voorbij. Er was in 2019 zelfs een recordaantal legsels van over de 15.000, waarbij 105.348 eitjes geteld werden. De gemiddelde eilegdatum was 17 april; daarmee werd de timing van de rupsenpiek door de mezen goed ingeschat.

Over het nut van nestkasten bij de bestrijding van de Eikenprocessierups concludeert Leo Ballering, de eindredacteur van dit landelijke verslag, het volgende. We zullen het tegengaan van de overlast van de brandharen van deze rups niet alleen redden met het ophangen van nestkasten aan de eikenbomen.

Want:

- Het gros van de jonge vogels komt begin mei, terwijl de piek van de brandharen van de rups vanaf juni is.
- De plaag van deze rupsen is mogelijk een gevolg van gebrek aan biodiversiteit.

De oplossing ligt dan ook bij het vergroten van de biodiversiteit. Met meer natuurlijke vijanden van de processierups als sluipwespen, sluipvliegen, kevers en lieveheersbeestjes, zullen de rupsen minder de kans krijgen om massaal voor overlast te zorgen.

Nestkast is een afkorting, die staat voor NETwerk voor STudies aan nestKASTen. Het is een netwerk van amateur- en professionele onderzoekers, waar het NIOO-KNAW en het Vogelwerkstation deel van uitmaken. Onze Vogelwerkgroep heeft deze uitgave medegefinancierd.

Ooievaars zonder grenzen

Kris Struyf

besproken door Dick A. Jonkers

Struyf, K., 2020. Ooievaars
zonder grenzen. Witsand
Uitgevers. NUR 430.
ISBN 978 94 9293 452 9,
paperback, 367 bladzijden,
hardcover, prijs € 22,50

De titel van dit boek is ontleend aan een grensoverschrijdend onderzoeksproject. Jonge Ooievaars werden gevolgd tijdens hun trek en andere verplaatsingen vanuit de Zoo Planckendael bij Mechelen in België. Het boek is geschreven door een enthousiaste bioloog, die gefascineerd raakte door Ooievaars. De lezer loopt als het ware aan de hand van de auteur mee. In bijna vijftig (!) artikelen wordt via diverse onderwerpen een gemêleerd beeld geschetst van Ooievaars. Af en toe worden zijsprongetjes gemaakt met tekststukjes en afbeeldingen naar projecten die betrekking hebben op andere dieren. Het boek is rijk geïllustreerd door enkele honderden illustraties, hoofdzakelijk in kleur. In een uitgebreide toelichting vertelt de auteur over zijn achtergrond.

Aansluitend daarop wordt ingegaan op de herintroductie van Ooievaars in de dierentuin, waarin al Ooievaars werden gehouden. Doel ervan was de jongen van gekweekte paren vrij te laten uitvliegen en vestigingen in de omgeving op gang te brengen. De methoden die werden gebruikt om ze te volgen worden beschreven. Expeditie maakten daar ook deel van uit. Het is een verhaal dat uitgebreid en tot in detail ingaat op de belevenissen van de schrijver met degenen die op zijn pad kwamen. Tegelijkertijd geeft het de resultaten weer van zijn speurtocht naar gegevens. Geen wetenschappelijke studie, zoals de auteur zelf al aangeeft. De grote hoeveelheid gepresenteerde informatie vraagt om doorzettingsvermogen van de lezer.

Schilthuizen, M. & Vonk, F., 2020. *Wie wat bewaart*. Twee eeuwen Nederlandse natuurhistorie. Uitgave Spectrum/Naturalis, ISBN 9789000362493, hardcover, 352 bladzijden, prijs € 24,99

Wie wat bewaart

Twee eeuwen Nederlandse natuurhistorie

Menno Schilthuizen | Freek Vonk

besproken door Paul Keuning

Hoe maak je over twee eeuwen natuurhistorie een boek, dat niet ruikt naar stoffige archiefladen in duistere ruimtes? Ik kreeg dit boek vandaag in handen en in de trein raakte ik al direct geboeid door de opzienbarende anekdotes. Over hoe er bijvoorbeeld nog maar ruim honderd jaar geleden dieren verzameld werden in opdracht van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden, een voorloper van Naturalis. De Zwitser Johann Büttikofer was beroepsverzamelaar bij dit rijksmuseum. In juni 1881 doorkruist hij in de regentijd de binnenlanden van het Afrikaanse Liberia op zoek naar chimpansees, maar die vindt hij niet. Wel ziet hij een stel stoeiende franjeapen in de toppen van de bomen. “Welk eene ongeloofelijke veerkracht en behendigheid”. Maar Büttikofer, die later directeur werd van Blijdorp en voorzitter van Vogelbescherming, was niet ingehuurd voor poëtische beschouwingen. Met een groot apengeweer moest hij driemaal op een fraai exemplaar schieten, voordat dit aan zijn voeten lag. Ging het om echt gevaarlijke, of giftige dieren, dan werd Büttikofer erbij gehaald, hij wist daar wel raad mee. Zo kon een python niet ontbreken in de collectie van het Leids museum. Helpers dreven een reusachtige rotspython in een holle boomstam. Büttikofer positioneerde zich aan het andere eind van de boom met een zelf gefabriceerde stalen slangentang en een pot cyaankali. Zijn helpers dreven de python met lange zwaarden en een hoop gebrul uit de boom. Zodra Büttikofer oog in oog stond met de slang, sloeg hij toe en met zijn tang fixeerde hij de kop. “De slang arbeidde met ware reuzenkracht, zoodat haar het schuim op den bek stond, doch tevergeefs”. Büttikofer schoof de pot met gif over haar snuit.

Uiteraard wordt ook het verhaal beschreven hoe de door Darwin op de Galapagoseilanden gevangen vinken in handen kwamen van het museum. Binnen een jaar nadat Darwin ze eigenhandig gevangen had, kwamen ze in de Leidse natuurcollectie. Deze vinken zijn exemplarisch voor de snelle aanpassing aan veranderde omstandigheden. Weinig dieren, of vogels, zijn daartoe in staat. Ook een staaltje van Hollandse koopmansgeest, dat het museum ze zo snel in handen kreeg. Het spreekt voor zich dat de geschiedenis wordt beschreven van de samengevoegde natuurverzamelingen van het Amsterdamse Zoölogische Museum (zat van oorsprong in de gebouwen rondom Artis), het Leidse Rijksmuseum van Geologie en Mineralogie, plus de herbaria van Utrecht en Wageningen. Met elkaar beheert het Naturalis Biodiversity Center -de huidige naam van het museum- een wetenschappelijke collectie van 42 miljoen objecten. Het bezoekerscentrum laat je verbaasd staan bij de verscheidenheid aan levensvormen, ook interessant, maar slechts een fractie van wat Naturalis te bieden heeft. Voor de huidige tentoonstelling ‘Van onschatbare waarde - 200 jaar Naturalis’ kozen ruim 70 experts van Naturalis zorgvuldig 200 sleutelstukken uit de collectie van meer dan 42 miljoen objecten. Het is een ode aan de indrukwekkende rijkscollectie van Naturalis en de verhalen die het met zich meedraagt: van walvisskelet tot het allerkleinste mosmijtje. ‘Wie wat bewaart’ is een boek waar u lang en veel in zult kijken. Het lezen wekt belangstelling en tegelijk verbazing op. Zeker aanbevolen want het geld -nog geen 25 euro- is het dubbel en dwars waard.

Resultaten van broedvogel-inventarisaties in binnen- en buitendijkse terreinen van Natuurmonumenten bij rivier de Eem in 2020

auteur: Marc van Houten

besproken door Paul Keuning

Van Houten, M., 2020
Resultaten van
broedvogelinventarisaties
in binnen- en buitendijkse
terreinen van
Natuurmonumenten bij
rivier de Eem in 2020.
VWG Het Gooi e.o. uitgave
286: 1-107

De natte, slikrijke stroken langs een rivier zijn zeer in trek bij de vogels. Langs de Eem is dat niet anders. Vijf weidegebieden langs de lage zomerdijk bieden de weidevogels normaal gesproken voldoende voedsel om daar een nest jongen op groot te brengen. Voor de 22e (*De Helling, voorheen Buitenvaart Noord, wordt sinds 1999 geïnterpreteerd*) keer inventariseert de auteur deze terreinen.

Het aantal weidevogels doet jaarlijks een stapje terug. De Grutto was goed aanwezig met 24 nesten in polder Uiterdijken en met nog eens 20 in de Zwarte Noord. Uiterdijken werd overigens tot 2020 nog Buitenvaart-Zuid genoemd.

Na een goed muizenjaar in 2019 volgt meestal een goed jaar voor predatoren, waaronder marterachtigen. De jongen daarvan hebben de zachte winter goed overleefd. Kort na de telling op 21 mei heeft zich bij de Gruttonesten in de Zwarte Noord een drama afgespeeld, want tijdens de 'alarmtelling' van 23 mei bleef het muisstil boven dit telgebied. Het woord alarmtelling is misschien niet voor iedereen een bekend begrip, daarom een korte toelichting. In de telcyclus wordt het terrein eenmalig betreden. Alle broedparen in grasland vliegen dan op. Door op dat moment goed om je heen te kijken tel je alle vogels, met name paren die je bij eerdere tellingen over het hoofd had gezien. Een slecht teken dus dat het

op 23 mei stil was boven de Zwarte Noord. Hoe verging het de overige weidevogels? De Tureluur deed weer een stap terug met opgeteld voor de vijf gebiedjes maar elf broedgevallen. De Kievit bleef steken op 18. Het gebied De Helling -tussen de pont naar Eemdijk en het witte gemaal- deed het opvallend slecht. Dit terrein heette tot 2020 Buitenvaart Noord.

Bijzondere gasten tijdens deze BMP-inventarisatieronden waren de Watersnip, de Regenwulp en Oeverlopers. Het terrein Wolkenberg, dat tegenover Baarn ligt, leverde verrassende soorten op met als passanten: Lepelaars, zes deels baltsende Kemphanen, een Witgat, een Kneu en de Sprinkhaanzanger. In maar liefst 49 territoria werd gebroed door achttien vogelsoorten, dat toont hoe bijzonder deze plek is, maar wel net buiten ons werkgebied ligt.

Aanbevelingen voor het beheer van deze terreinen zijn kort samen te vatten: verrijging tegengaan en droogvallen voorkomen, zeker in het voorjaar. De uitzonderlijke droogte in april zorgde voor scheuren in de kleigrond. Natuurmonumenten, beheerder van deze gronden, probeerde het waterpeil te verhogen maar dat hielp slechts tijdelijk. Ondertussen heeft de auteur alle gebieden met de beheerder bezocht en de beheersaanbevelingen doorgesproken.

d.

Kievisjong | Doortje van Dijk

Hij kijkt niet, hij loert

Ronald Hermsen

Voor een beginnend kunstschilder lijkt hij mij het ideale object. Daarnaast is hij ook een schoolvoorbeeld van mindfulness, zonder dit zelf te weten overigens. Een stilleven dat, als je even met je ogen knippert, ongemerkt van pose verandert. Opperste concentratie en ontspannen gespannen, zoals een honderdmeterloper dat in de startblokken ook dient te zijn, omdat hij anders verkrampd of niet voldoende spanning heeft voor een topprestatie. Voor veel mensen is hij ook een oefening in geduld, tenminste wanneer je zijn doen en laten een tijdje wilt bekijken.

Hij laat dus meer dan dat hij doet. Effectief en energiezuinig. Duurzaam, zou je bijna zeggen. Statig is hij ook, met zijn dolksnavel, achterovergekamde siervoren en schrijdend als de burgemeester van een klein dorp voor wie dat dorp het centrum van de wereld is. Maar soms, bij kou en regen, zit hij mokkend weggedoken in de veren en maakt hij zich zo klein en haveloos dat er werkelijk niets meer overblijft van die trotse houding van daareven. Weg het strakke pak. Had hij een leeg bekertje voor zich staan, je zou er zo wat ingooien.

Onbeweeglijke jager

Maar nu is het goed weer en de houding fier. Half achter een boom verscholen zie ik hoe hij zijn ene poot in slow motion

optrekt... zo oneindig traag (zoals brede rivieren door oneindig laagland stromen...), vervolgens de nek niet zichtbaar toch naar voren schuift... de gevaarlijk gele navel iets naar beneden richt... en weer een hele tijd stilstaat... Maar hij doet niet niets. Hij kijkt niet, hij loert. Wat zou ik liever doen? Als een Boomvalk hard en sierlijk hoeken makend achter mijn prooi aanjagen of eeuwig en behoedzaam stilstaan tot een vis, zich veilig wanend, mijn snavelbereik binnenzwemt, om hem vervolgens met een schijnbaar uit het niets komende beweging uit zijn habitat te liften. In eerste instantie kies ik voor de sierlijkscherpe, snelle bewegingen van de valk. Die geven de suggestie van leven, terwijl dat loeren op de vierkante centimeter van de onbeweeglijk jagende Blauwe (denk 'grijze') Reiger me na verloop van tijd vermoedelijk zou gaan vervelen.

Maar ja, ik heb nu eenmaal meer van die reiger dan van een Boomvalk. Ik zou niet misstaan in zo'n slootje of op een weiland, dat voelt wel als mijn natuurlijke habitat. En als reiger kun je maar beter geen Boomvalk proberen te zijn – andersom evenmin –, want het verloochnen van je ware natuur is over het algemeen knap vermoeiend en niet lonend. Dit – en meer – ging dus allemaal door mijn hoofd terwijl die Blauwe Reiger zijn rechterpoot aan het optrekken en

d.
Blauwe Reiger | Doortje van Dijk
zorgvuldig weer aan het neerzetten was. Terwijl ik in gedachten werelden had bereisd, vermoed ik dat zijn aandacht veel eenpuntiger was geweest. Toen besepte ik dat hij daarin volkomen gelijk is aan de Boomvalk, onder alle uiterlijke verschillen en manieren van doen.

Zonder die onverdeelde aandacht wordt er niets gevangen en dus niets gegeten. Vervolgens moet je het doen met de instrumenten die je van nature hebt meegekregen – die snavel, die poten, dat geduld. Die instrumenten kun je maar beter zo goed mogelijk onderhouden, want zonder wordt er evenmin iets gevangen en gegeten. Dat zijn toch van die simpele lessen waar je in het voorbijgaan nauwelijks bij stilstaat. Daar moet je – inderdaad – even, of langer, voor reigeren.

Geluk bij een ongeluk...

Jurrien Uiterwijk

Op 23 oktober 2020 was ik vroeg in de morgen op pad om te kijken of de Zwarte Ibis nog aanwezig was op de Zomerkade in Huizen. De vogel was enkele dagen daarvoor ontdekt door Mieke Pieren-Olijhoek.

Samen met Tonny Bakker waren we aan het speuren naar de ibis maar helaas de vogel was gevlogen. De dag ervoor hadden gemeenteambtenaren met trekkers en dergelijke het strandje, waar de vogel regelmatig vertoefde, schoongemaakt. Er lag veel aangespoeld wier dat werd opgeruimd. Mogelijk is de vogel daardoor vertrokken, om helaas niet meer terug te keren.

We zijn richting New Port gelopen en kwamen onderweg Mieke tegen die haar hond aan het uitlaten was. Er zaten wat Pijlstaarten niet te ver uit de kant te

foerageren. Een mooi ochtendzonnetje scheen op deze prachtige 'langnekeenden'. Tijdens het fotograferen daarvan, hoorde ik Baardmannetjes roepen en die moesten haast wel in de eerste pluk riet bij de surfclub zitten. Daar aangekomen konden we ze goed en dichtbij zien. Een groepje baardmannetjes besloot de rietkraag pal naast het bruggetje bij de surfclub te bezoeken. We slopen erheen en zagen een vrouwtje baardman, ondersteboven hangend, aan een rietpluim. Zat ze vast? Wat was er aan de hand?

Via de achterkant van de rietkraag kon ik erbij en had de riethalm voorzichtig naar me toe getrokken. Het baardmannetje gepakt en de rietpluim afgebroken met mijn andere hand.

Mieke nam het vogeltje over zodat we konden zien wat er aan de hand was. Het baardmannetje was geringd en er zat

rietpluim tussen de poot en het ringetje. Vermoedelijk tijdens het hangen aan een pluim, het ringetje naar boven en bij het recht opzitten, het ringetje naar beneden geschoven met net wat rietpluim materiaal ertussen en vast zat ze. Voorzichtig deed Mieke het ringetje naar boven en hebben we het rietpluim materiaal verwijderd. Daarna is het baardmannetje vrijgelaten en hebben we de locatie met rust gelaten. Wat een geluk dat het vrouwtje een paar meter naast drie vogelaars vast kwam te zitten. In de opwindning vergaten we het nummer af te lezen.

Op de terugweg zag ik nog wel een mannetje Baardman heel mooi vrij zitten en kon het niet laten om daar een paar foto's van te maken. Ook nog een ander geringd vrouwtje op de foto gekregen die samen met het mannetje optrok. Helaas is ook deze ring niet volledig afleesbaar.

Baardman ♀ met ring | Jurrien Uiterwijk

Baardman ♂ | Jurrien Uiterwijk

Benarde Beardman ♀ | Jurrien Uiterwijk

Mieke bevrijdt benarde Beardman ♀ | Jurrien Uiterwijk

Vogeltreffers

van Hans Hovers

Sinds een jaar of 5 ben ik lid van de VWG het Gooi. Vele jaren geleden begon ik met fotograferen. Ik had een Practica LLC kleinbeeld camera en een aantal objectieven waarvan de grootste 'tele' een bereik had van 400 mm. Zo'n zeven jaar geleden ben ik overgestapt naar digitale fotografie. Mijn eerste digitale camera was een Canon 550D en de keuze van mijn tweede camera werd een Canon 7D. Nu heb ik een Canon 7D mark II met een Sigma zoomobjectief van 150-600 mm. Ik vind het nog steeds heerlijk om er met mijn camera op uit te trekken. Het verwondert mij nog steeds dat ik zoveel geld heb uitgegeven om daarna op mijn buik door de modder te moeten kruipen op zoek naar een mooi plaatje.

Deze jonge Zearend fotografeerde ik in de Oostvaardersplassen op 5 oktober 2018.

Hier speelde natuurlijk een beetje geluk ook een rol: 'Op de juiste tijd, op de juiste plaats' en je fotoestel in de aanslag.

De foto van een Barmse maakte ik in de polder Arnhemheen op 30 augustus 2018.

De foto van deze Steenuil is in Eemdijk gemaakt in een schuiltentje van Wim Smeets uit Bunschoten op 20 mei 2017.

Deze foeragerende Zwarte Stern legde ik ook in de Oostvaardersplassen vast op 30 augustus 2018.

Oeverzwaluwen bij Kiefkampen | R. den Hartog

Broedkolonies van Oeverzwaluwen tussen Vecht en Eem in 2020

Dick A. Jonkers

Elk jaar is het weer een feest om in het voorjaar langs te gaan bij de reeds bekende oeverzwaluwkolonies met een kunstwand of een natuurlijke wand en dan te kijken of zij al zijn teruggekeerd. Behalve op die locaties wordt er in die periode tegelijkertijd gepoogd het voorkomen ook elders in de regio te ontdekken. In het hele onderzoekgebied van de Vogelwerkgroep worden ook potentiële nestelplekken in hun leefgebieden in de gaten gehouden. Het aantal bezette nestgangen wordt geteld in de periode dat er ringonderzoek wordt uitgevoerd.

Beheer

Voorafgaand aan het broedseizoen worden de wanden geschikt gemaakt voor bewoning. Wat er moet gebeuren varieert per kolonie en verschilt van

jaar tot jaar. Soms moeten een of meer ingestorte stukken van een zandwand weer voldoende steil worden gemaakt. De in het vorige seizoen bezette nestgangen worden schoongemaakt en daarna opnieuw gevuld. Vele handen maken licht werk en gelukkig is dat ook hier het geval. Dankzij de assistentie van vrijwilligers van de Vogelwerkgroep, Nardinclant Landschapsbeheer en het Goois Natuurreservaat kon deze arbeidsintensieve klus bij een aantal kolonies worden geklaard. Bij andere werd helaas minder onderhoud gepleegd.

Fenologie

In het voorjaar is in de omgeving van de Rioolwaterzuiverings-installatie in Huizen (RWZI) gekeken wanneer de Oeverzwaluwen daar voor het eerst werden gesignaleerd. Op 19 april

foerageerden er bij de vogeleilandjes aan het begin van de Huizerpier, boven het Gooimeer, enkele tientallen exemplaren. Van een paar locaties elders in het land kwamen eveneens berichten uit april. Begin april was dat het geval rond Utrecht en 12 april op diverse plaatsen in de omgeving van Meppel. Bij de kolonie in de groeve Oostermeent, waar ook geregeld werd geobserveerd, zwierven pas op 14 mei de eerste exemplaren rond.

Het weer bij vestiging en in de broedperiode

Uit de maandoverzichten van het KNMI komt naar voren, dat het in april zonnig, zeer zacht en droog was. De maand mei kenmerkte zich eveneens door zeer zonnig weer met nog steeds droogte. Juni daarentegen was aan de natte kant, maar wel zonnig. Juli was koel en vrij droog, met een normale hoeveelheid zon. Uit de resultaten lijkt naar voren te komen dat de aanhoudende droogte in de vestigingsperiode een negatieve invloed heeft gehad op de aantallen broedparen in verschillende kolonies. Bij sommige waren het echter andere factoren die een rol speelden.

Bewoond en onbewoond

De verwachtingen waren hooggespannen bij de natuurlijke wanden. In de vestigingsfase was het namelijk kurkdroog,

Oeverzwaluwen bij Kiefkampen | R. den Hartog

wat bij de zandwanden tot instortingen zou kunnen leiden. Gelukkig bleek achteraf dat we voor wat betreft het totaal aantal broedparen in het onderzoekgebied hoger uitkwamen. Het kwam uit op 508, een stijging dus van 33 paren ten opzichte van het vorige broedseizoen. Dit ondanks het feit dat er drie kolonies minder waren dan in 2019 (Figuur 1). In het onderstaande wordt aandacht geschonken aan de situatie in de vaste kolonies, die vrijwel ieder jaar bezet zijn. Verder wordt aandacht besteed aan niet bezette kolonies en pogingen tot vestiging die er zijn ondernomen.

Cito Horstermeer (Nederhorst den Berg)

Dankzij de eigenaar van het transportbedrijf, die van jaar tot jaar

enthousiaster wordt, mogen de bergen met aarde nu in het voorjaar en de zomer blijven liggen, ondanks de ruimte die zij in beslag nemen. Er is al voorzichtig gepolst naar de mogelijkheid om hier een permanente kunstwand te plaatsen. Daar leek hij niet afwijzend tegenover te staan. Wanneer met hulp van o.a. het Dineke Sluijters Vogelfonds en de provincie Noord-Holland de financiën bijeen kunnen worden gebracht, ligt hier een kans voor de aanleg van een kunstwand. Begin mei waren in de zandhopen plekken waar nestgangen waren. Eén met rond de 80 nesten en niet ver daarvan af een hoop met circa 50 nesten. Uiteindelijk kwam het totaal uit op 260 nesten. Voortdurend bestond instortingsgevaar en was er sprake van oprukkende plantengroei die belemmerend werkte.

Kiefkampen (Naarden)

De zandwand van deze locatie aan de Overscheenscheweg had met 120 paren een heel goede bezetting. De wand was vorig jaar met hulp van het Dineke Sluijters Vogelfonds in orde gemaakt en daar werden dit jaar de vruchten van geplukt. Dit in tegenstelling tot vorig jaar toen er niet gebroed werd. Er hangen donkere wolken boven het voortbestaan van deze oeverzwaluwkolonie. De provincie Noord-Holland gaat de Keverdijksche en Overscheense Polder deels onder water zetten om het waterpeil in het Naardermeer op orde te houden. De enige boer moet zijn land aan de provincie overdragen. Ook de stal met daarachter de wand gaat van eigenaar veranderen, dus de toekomst is erg onzeker. Door Rob Moolenbeek zijn er 160 Oeverzwaluwen geringd en 15 gecontroleerd van andere kolonies (terugmeldingen). Deze gegevens zijn deels verwerkt in het overzicht 'Ringonderzoek'.

Oostdijk (Naarden)

Vorig jaar was deze kunstwand nog bezet door 13 paren. Dit jaar bleef hij onbewoond. De oorzaak was het feit dat er geen onderhoud had plaatsgevonden. De oude gaten waren niet gereinigd en opnieuw gevuld met zand. Ook was de begroeiing vóór de wand niet gemaaid. Toch kan dit niet alleen de oorzaak zijn van

Figuur 1. Oeverzwaluwkolonies tussen Vecht en Eem in 2020.

Locatie en gemeente (2020)	Aantal nesten in		Type wand
	2020	(2019)	
Cito Horstermeer (Nederhorst den Berg)	260	(167)	zand/aarde
Kiefkampen (Naarden)	120	(0)	zandwand
Oostdijk (Naarden)	0	(13)	kunstwand
Golfbaan Naarderbos (Naarden)	0	(3)	zandwand
Zanderij Crailo (Hilversum)	12	(33)	kunstwand
RWZI Wolfskamer (Huizen)	112	(91)	kunstwand
Groeve Oostermeent (Blaricum)	4	(48)	zandwand
Raboes (Eemnes)	0	(120)	kleiwand
Totaal	508	(475)	

Situatie bij de broedwand Golfbaan Naarderbos - augustus 2019 | Erick Groothedde

het ontbreken van Oeverzwaluwen, want de overige plekken waar genesteld kon worden, waren wel in orde.

Golfbaan Naarderbos (Naarden)

Ook bij deze plek werd niet gebroed. Net als bij de vorige wand was er niets aan beheer gedaan. Hij zag er in 2020 nog net zo uit als op bijgaande foto en was dus ongeschikt.

Vorig jaar zagen nog drie paren Oeverzwaluwen kans om er te broeden en brachten er hun jongen groot.

Zanderij Crailo (Hilversum)

In deze kolonie was het aantal broedparen aanzienlijk lager dan in het voorgaande jaar. Van de honderd aanwezige broedmogelijkheden waren er maar 12 bezet tegen 33 in 2019. De oorzaak daarvan is niet duidelijk, want de kunstwand lag er goed bij en in de omgeving leken de omstandigheden voor hun prooidieren dat ook. Met het aantal van 60 paren in 2018 in het achterhoofd en het kleine aantal van dit jaar is er sprake van een gestage afname.

RWZI (Huizen)

Met 112 broedgevallen deed deze kolonie het goed. De meeste aangeboden nestelgelegenheden in de kunstwand zijn bezet geweest. Met het Gooimeer als een

groot voedselreservoir 'voor de deur' is zo'n prima bezetting niet verwonderlijk.

Groeve Oostermeent (Blaricum)

Helaas bleef het onderhoud ook hier achterwege. Op 12 mei waren er 18 paren aanwezig, die voor deze natuurlijke wand heen en weer vlogen en ook boven het terrein in de voormalige groeve foerageerden. Uiteindelijk kwamen er toch nog vier paren tot broeden. Hoewel er af en toe een vos is gesignaleerd zijn er geen graafsporen aangetroffen in de kolonie op plekken die voor dit zoogdier bereikbaar waren.

Raboes (Eemnes)

Het begint eentonig te worden, maar ook hier was wat aan de hand. Er was een conflict hetgeen resulteerde in het wegblijven van de broedende Oeverzwaluwen. Desondanks kwamen er wel wat Oeverzwaluwen kijken. Bij een controle op 13 mei vlogen vier exemplaren voor de wand. Tijdens daarna volgende controles was er geen enkele meer te zien.

Hilversumse Bovenmeent (Hilversum)

Helaas is de vaste kolonie van de wand in de Hilversumse Bovenmeent door achtereenvolgend gebrek aan onderhoud (van Natuurmonumenten) in onbruik

geraakt. In 2017 waren er voor het laatst broedparen aanwezig.

Pioniers

Ieder jaar weer zijn er Oeverzwaluwen die pogingen doen om te gaan broeden op plekken die slechts tijdelijk geschikt zijn. Een enkele keer duurt dat wat langer en zijn er zelfs broedsels, waarvan de jongen kunnen worden grootgebracht. In 2016 was er broedsucces van 51 paren die kans zagen in de nieuwbouw van de Blaricummeent jongen groot te brengen. Vorig jaar was dat daar ook al het geval in een zandstort, waar vier broedsels uitvlogen. In dit gebied waren er in een zandhoop in april 43 gaten gegraven. Een week later was de hele grondhoop verdwenen. Mogelijk heeft er ook in een wandje achter een boerderij in de Noordpolder een kleine kolonie gezeten. Dit dient nog bevestigd te worden (med. R.G. Moolenbeek).

Ringonderzoek uitgevoerd door Engbert van Oort

In 2020 zijn voor onderzoek in acht vangsessies in totaal 786 Oeverzwaluwen gevangen. Hiervan werden er 505 voor het eerst geringd in het onderzoekgebied van de Vogelwerkgroep. De overige 281 waren teruggangsten van vogels die al eerder van een ring waren voorzien.

Oeverzwaluwen bij Kiefkampen | R. den Hartog

Figuur 2. Oeverzwaluwkolonies in de regio en aantal geringde exemplaren.

Locatie en gemeente	Aantal			
	nesten	gevangen	nieuw geringd	terugvangst
Cito Horstermeer (Nederhorst den Berg)	260	541	505	36
RWZI bij Wolfskamer (Huizen)	112	163	129	34
Zanderij Crailo (Hilversum)	12	82	62	20
Totaal	384	786	696	90

Figuur 3. Aantal terugvangsten bij Cito Horstermeer van al eerder geringde Oeverzwaluwen met herkomst en ringjaar.

Herkomst Cito Horstermeer	Aantal terugvangsten						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ringjaar							
Zelfde kolonie		1	1	18	23	43	95
Groeve Oostermeent						2	
Kiefkampen					3		4
RWZI Huizen						1	
Zanderij Crailo						1	
Haarrijnse Plas Utrecht			2	4	1	43	
Zwaanshoek Hoofddorp							1
Almere					1		

Figuur 4. Aantal terugvangsten bij de RWZI Huizen van al eerder geringde Oeverzwaluwen met herkomst en ringjaar.

Herkomst RWZI Huizen	Aantal terugvangsten						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ringjaar							
Zelfde kolonie			1			3	9
Groeve Oostermeent					2	2	
Oostdijk Naarden					2		
Ooievaarsplas Lelystad					1		
Kiefkampen							3
Haarrijnse Plas Utrecht				1	1		
Almere							1
Cito Horstermeer	1						
Zwaanshoek Hoofddorp						1	
Kamperhoek Dronten							2

Figuur 5. Aantal terugvangsten in de Zanderij Crailo van al eerder geringde Oeverzwaluwen met herkomst en ringjaar.

Herkomst Zanderij Crailo	Aantal terugvangsten						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ringjaar							
Zelfde kolonie				1			2
Cito Horstermeer						2	
Oostdijk Naarden					2		
RWZI Huizen						1	
Haarrijnse Plas					1		
Almere					2		
Groeve Oostermeent						1	
Kiefkampen					1		6

Hieronder bevonden zich Oeverzwaluwen die eerder in dezelfde kolonie geringd waren (vermeld als eigen wand) of in andere kolonies. Een aantal gegevens van het ringonderzoek staat vermeld in de Figuren 2 t/m 5.

Evaluatie

Van de zeven meestal bewoonde wanden waren er vijf bezet. Eén kolonie bleef onbewoond. Bij enkele broedwanden was het knelpunt, dat zij niet waren onderhouden. Er moet in de toekomst beter gecontroleerd worden of gedane toezeggingen worden nagekomen. Begin maart moet er nogmaals worden nagevraagd of het beheer is uitgevoerd. Ondanks het voorgaande waren er toch nog iets meer broedende Oeverzwaluwen dan in 2019. Een schrale troost. Hopelijk kunnen we samen met degenen die zich inzetten voor de Oeverzwaluwen volgend jaar met een nog beter resultaat uit de bus komen.

Dank

Alle tellers van oeverzwaluw wanden worden weer hartelijk bedankt voor hun medewerking. Engbert van Oort verstrekte de ringgegevens.

Foto 1: Zwarte Specht ♂, op de uitkijk - 4 april 2020 | Jan Loggen

Waarnemingen bij een broedgeval van de Zwarte Specht in het Spanderswoud

Jan Loggen

De Zwarte Specht is bijna net zo groot als een Zwarte Kraai. Het is een strikte bosbewoner. Man en vrouw zijn goed van elkaar te onderscheiden. De man heeft een geheel rode kruin; de vrouw heeft alleen rood achterop de kruin. Het leefgebied bestaat in hoofdzaak uit gemengd naald- en loofbos en varieert in grootte van 200 tot 500 hectare.

Voor de vestiging zijn twee zaken belangrijk: voldoende voedselaanbod het gehele jaar, vooral in de vorm van mierenkolonies en oud hoog opgaand bos. Als holenbroeder hakt de Zwarte Specht het liefst hoog in de bomen zijn slaap- en broedholten uit. Het territorium bestaat

niet noodzakelijkerwijs uit aaneengesloten bos. De favoriete nestboom is een gezonde Beuk van enige omvang. Onder de spechten is de Zwarte Specht de enige die in hard hout zijn holen kan uithakken. De stam moet beneden het vlieggat vrij zijn van zijtakken. Zwarte Spechten landen namelijk zonder uitzondering op de drempel van het vlieggat. Het vlieggat is niet rond, maar eivormig en bevindt zich op ongeveer 10 meter hoogte. In het vroege voorjaar beginnen Zwarte Spechten een 'seizoenshuwelijk', vaak met dezelfde partner van het voorgaande jaar. Niet altijd wordt er een nieuw nesthol uitgehakt, maar wordt er een oud hol gebruikt, zoals bij de nestboom in het

Spanderswoud het geval was. Er hoeft dan niet te worden gehakt, maar de resten van het vorige jaar moeten wel worden opgeruimd. Dat is op foto 2 te zien.

Balts

Met krachtig trommelen op dode, schorsloze bomen en een reeks van indrukwekkende roepgeluiden maakt de Zwarte Specht in het voorjaar zijn aanwezigheid duidelijk. Zo werd mijn belangstelling gewekt. Gedurende enkele weken heb ik geregeld het trommelgebied bezocht. Uiteindelijk vond ik de nestboom. Daarbij heb ik over een reeks van dagen een aantal uren doorgebracht. Op 17 en 18 april was ik

getuige van een kostelijk voorspel, wat moest leiden tot echtelijk geluk. Wat direct opviel was het getik (het zogenaamde tokkelen) vanuit de nestboom aan de binnenzijde van de nestwand. Hierop reageerde de partner met een schelle, harde kreet: een soort kiejè. Die kwam vervolgens aanvliegen, landde op de nestrans en begon daar op te tikken. Opvallend is de gespannen houding die aangenomen werd. De nek wordt ingetrokken en de kop schuin omhooggericht, terwijl de snavel tussen de slagen slechts even licht van het hout getrokken wordt (zie foto 3).

Trommelgeroffel

De Zwarte Specht is het hele jaar door een fanatieke roffelaar, maar vooral in het vroege voorjaar tijdens de baltsperiode. De 'instrumenten' waarop ze graag roffelen, zijn ontschorste, droge boomstammen of dode takken, die resoneren en niet meerrillen. Hierop slaan ze zo snel dat er een roffel ontstaat. Vóór de eerste slag, wordt de kop zover mogelijk achteruit

gebogen. Daarna blijft de snavel vrij dicht bij het hout. Het is onmogelijk de afzonderlijke slagen te tellen. De slanke nek en de merkwaardige vorm en houding van de kop heeft hem in Duitsland de naam Hammerkopf bezorgd. In het Spanderswoud is de hoofdrolleboom een dode schorsloze Beuk (foto 4). Het is vooral de man die daarop roffelt. Vanaf begin maart heb ik hem bijna dagelijks een concert horen geven. Andere roffelplaatsen waren een dode Eik en een dode tak van een Tamme Kastanje.

De vlucht

Een belangrijke inspiratiebron voor deze fascinatie voor de Zwarte Specht is een zeer gedetailleerd verslag (44 pagina's) van een veldstudie door J.A. Eygenraam. Hij heeft tussen 1932 en 1944 in het Edese Bos veldonderzoek gedaan naar het gedrag en het voorkomen van deze specht. Dat is gepubliceerd in Ardea, Tijdschrift der Nederlandsche Ornithologische Vereniging in september 1947. Bij toeval kreeg ik dat artikel in handen.

Eygenraam beschrijft zeer uitvoerig een achttal gedragwijzen, zoals de gewone vlucht, de bouwvlucht, de maatslagbeweging, het vleugelschudden en het spiegelen. Over de 'gewone vlucht' schrijft hij samengevat: "op enige afstand van de boom daalt hij een beetje, richt dan het lichaam verticaal, terwijl de vleugels nagenoeg stil en gespreid worden gehouden. Op het moment, dat de snelheid praktisch nul is, haken de nagels aan het schors" (figuur 1).

Het broeden

Het is natuurlijk nuttig als er direct bewijsmateriaal is dat het hier om een echtpaar gaat dat de nestboom bezet (foto 4). Te zien is dat de man naar buiten komt om zijn vleugels te strekken, terwijl de vrouw het bebroeden van de eieren overneemt. De nestingang is zo krap, dat de partner haar hoofd moet wegdraaien om de ander eruit te kunnen laten. De nachtdienst komt voor rekening van de man. De vrouw overnacht in een slaaphol in een andere boom. De slaapnesten

Foto 2: Zwarte Specht ♂, maakt de nestholte schoon - 19 april 2020 | Jan Loggen

Foto 3: Zwarte Specht ♀, tokkelende dame, terwijl de man in de holte tegen de nestwand aan het tokkelen is - 18 april 2020 | Jan Loggen

Foto 4: Zwarte Specht ♂, hoofdrolleboom, een dode schorsloze beuk | Jan Loggen

van man en vrouw kunnen zeer ver van elkaar liggen, soms wel 1500 meter. De broedduur is 12 tot 14 dagen, wat kort is voor zo'n grote vogel. De partners lossen elkaar om de een tot drie uur af. Als de partner komt aanvliegen om de wacht over te nemen, laat hij of zij een 'kauwroep' horen. De thuisblijver reageert daarop met het tokkelen tegen de binnenkant van de nestwand, vervolgens landt de specht op de nestrand en na enige seconden vliegt de ander er vandoor.

Pasgeboren jongen?

Op 5 mei was er een kantelpunt in het gedrag van de ouders. Er vonden geen wisselingen van de wacht meer plaats. Eenmaal zag ik een bezoek van de vrouw die enige tijd op de rand van de holte bleef zitten. Was het nest toen al leeg? Ze ging naar binnen, en ging vervolgens op de uitkijk zitten. Zie foto 6.

Op 6, 7 en 8 mei heb ik geen Zwarte Specht gezien of gehoord. Zaterdag 9 mei de hele ochtend gepost. Niets gezien, behalve een Holenduif die op de rand van de nestholte neerstreek en in de boom verdween.

Op zondag 10 mei zag ik rond 8.00 uur

beide ouders onder 'kauw'-geroep (heel symbolisch) het broedbos uitvliegen. Ik veronderstel dat het volgende gebeurd is. Tweemaal eerder heb ik rond de nestboom de Zwarte Specht al vliegend een Eekhoorn zien verjagen. Tijdens het broeden heb ik de laatstgenoemde een keer vlak boven de nestingang gezien. In plaats van onderlangs naar boven, kwam hij via de kruin van de nestboom naar het hol. In een onbewaakt moment, terwijl beide ouders van het nest waren, heeft de Eekhoorn het nest mogelijk leeggeroofd. Er zouden toen eieren, dan wel de pasgeboren jongen, geweest moeten zijn. In de literatuur wordt de Eekhoorn vaker genoemd als predator van eieren en jonge vogels. Ook de Grote Bonte Specht is een geduchte rover. Ik heb hem één keer op nestrand gezien.

Voedselstrategie

De Zwarte Specht zoekt zijn voedsel meestal in oud bos, vooral in bos van oude Grove Dennen waarin boomstammen met een ruwe schors overheersen. Het voedsel bestaat uit larven van houtbewonende kevers, die hij zoekt in staand of liggend

dood hout. Ook bos- en houtmieren, die te vinden zijn op kleine open plekken in het bos, worden gegeten. Bij het zoeken naar mieren- en boktorlarven heeft de Zwarte Specht een duidelijke voorkeur voor naaldbomen. Die verrotten het snelst en hebben daardoor hoge dichtheden van keverlarven en mierennesten, die makkelijk bereikbaar zijn. De voedselspecialisatie van de Zwarte Specht maakt hem kwetsbaar. Hij foerageert vaak laag op stammen (lager dan 2 meter) omdat dit deel van de boom pas het laatste opdroogt en er daarom de meeste prooien in te vinden zijn. Bij bomen met 'vers' dood hout en bomen die in een dicht bos staan (en dus minder snel uitdrogen) zijn over de hele stam keverlarven te vinden. De Zwarte Specht bezit een kleef tong en een voorraadkrop, die het verzamelen en transport van mieren effectief maakt. Het foerageergebied kan zich uitstrekken tot enkele kilometers rond de nestplaats.

Bosbeheer

Landelijk is sprake van een sterke achteruitgang van het aantal broedparen.

Figuur 1 : het aanvliegen : tekening uit: Het gedrag van de Zwarte Specht, J.A. Eygenraam, 1947

Foto 5 : Zwarte Specht ♀ ♂, wisseling van de wacht - 27 april 2020 | Jan Loggen

Foto 6 : Zwarte Specht ♂, op het nest 5 mei 2020 | Jan Loggen

Dat heeft onder meer te maken met het kappen van naaldbossen en het afvoeren van al dan niet dood hout. Lokaal speelt soms mee dat beheerders te rigide 'gevaarlijk' dood hout voor recreanten verwijderen. In drukbezochte gebieden kunnen loslopende honden voor verstoring zorgen. De Zwarte Specht zoekt immers met name laag bij de grond zijn voedsel. Om het tij te keren kunnen concreet bij het bosbeheer een aantal maatregelen genomen worden. Ik denk dan aan het laten staan van dood hout, laten liggen van omgewaaide bomen, het handmatig maken van kleine open plekken ter grootte van eenmaal de boomhoogte met veel dood hout en een slingerende op het zuiden geëxponeerde bosrand. Dit is zowel gunstig voor veel keverlarven als voor de vestiging van bos- en renmieren. De Zwarte Specht is bij uitstek geschikt als doelsoort om een actief natuurgericht bosbeheer in gang te zetten.

Resultaat

Het is jammer dat het broedsel door predatie verloren is gegaan. Meerdere malen heeft een Eekhoorn zitten azen op het broedsel van deze Zwarte Specht. Tijdens mijn observaties gedurende de broedperiode zat er altijd één oudervogel in de nestboom. Het wisselen van de wacht ging altijd volgens een ceremonieel ritueel. Roepend kwam de één aanvliegen, zodat de broedende ouder zich kon klaarmaken om uit te vliegen. De wissel was altijd strak geregisseerd. Het nest was geen moment onbewoond. Maar helaas is het vermoedelijk ergens in een 'split second' misgegaan.

De Zwarte Specht is een harde werker, helaas zag dit koppel hun goede zorgen dit jaar niet beloond worden.

Maart: Veel roffel-activiteit door het hele Spanderswoud.

4 april: 1e waarneming Zwarte Specht in de nestholte.

17 april: man in nestholte, vrouw op de rand, er is duidelijk sprake van paarvorming

19 april: schoonmaken oude nestholte.

24 april: start broeden

5 mei: ouders verlaten het broedbos, omdat het nest is leeggeroofd.

6 mei: nestholte wordt in gebruik genomen door Holenduiven.

Bronnen

- Eygenraam J.A., 1947 Het gedrag van de Zwarte Specht, *Dryocopus m. martius* (L.). Ardea 35(1-2): 1-44.
- <https://www.nardinclant.nl/ecologisch-profiel-van-de-zwarte-specht/>

Foto 7: hakwerkplaats van de Zwarte Specht op een oude Grove Den in het Spanderswoud | Jan Loggen

Wat was interessant in de vogelbladen?

Samengevat door Paul Keuning

De Dompfoorn jrg. 54(3)

Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden. De werkgroep Vogels is vacant, vandaar minder vogelnieuws. Leuke reportage over de vogels in de achtertuin van Sjanie Gouw, waar ze de Putters, Huismussen en de nestelende Waterhoentjes gadesloeg. Verrassend mooie foto's van Hille de Bruin van Zwarte Sterns met hun nesten op vlotjes in de Linge. Met minder belangstelling dan gewoonlijk wegens covid-19, zijn weer negen jonge Ooievaars geringd, twee bij de Schaapskooi en in Schoonrewoerd nog eens zeven jongen op drie verschillende nesten.

De Kieft jrg. 13(3), sept. 2020

Vogelbeschermingswacht 'Zaanstreek'. Werd het vorige nummer van De Kieft nog opgemaakt door Martin Nooy, dit nummer helaas niet want hij is onverwacht overleden. Wat mooi dat zijn broer Leo dit stokje meteen overneemt. Compliment voor het uiterlijk en de fraaie foto's van o.a. de IJsvogel van Rob van de Woude. Martien Roos schetst 'De terugkeer van de Ooievaar', na 110 jaar weer een Zaanse broedvogel. Willem Rol breekt een lans voor het 'Ruimte geven

aan weidevogelbeheer'. Extensieve beweiding leidt tot opslag van ruigte en de groei van pitrus, zaken waar de Grutto niet blij van wordt. In navolging van lichtend voorbeeld vogelwachter en melkveehouder Cor Crok (overleden in 2012), moet er weer actief gewerkt worden om het actieplan handen en voeten te geven. Dit voorjaar was extreem slecht voor weidevogelkuikens. Koude nachten en harde wind zorgden voor voedselgebrek.

Vogels jrg. 40(4)

Vogelbescherming Nederland. Ruud van Beusekom toont aan dat de Noordzee meer is dan een bak met klotsend zout water. Het Noordzeeakkoord beschermt vogels op trek als Papegaaiduikers, Kleine Alken en Pijlstormvogels. Een prikkelende opinie van Frans de Pater "Nederland moet niet dwars gaan liggen bij het streven van de Europese Commissie om het klimaat-, voedsel- en natuurbeleid te verbeteren". Ooit wel eens een Draaihals gezien? Rob Buiters laat zien dat door mierschaarste deze kleine specht zeldzaam geworden is. Ga het komende seizoen tegemoet met 60 pagina's vol met aanlokkelijke vogelreportages.

Limosa jrg. 93(2)

Tijdschrift van de Nederlandse Ornithologische Unie en Sovon. Willem van Manen 'Huismus en Ringmus in Nederland al meer dan 40 jaar gevolgd'. De Passer domesticus en in wat mindere mate de Passer montanus zijn al 3000 jaar onze buurtgenoten. In dit onderzoek bleek dat de habitats waar zowel de Huis- als de Ringmus zich toe aangetrokken voelen, vooral rond de stedelijke gebieden en het boerenland liggen. Oorzaken voor de afname met een factor 30 tot 40 zijn: a) veranderingen naar grootschalige percelen in de landbouw, met daarbij het gebruik van pesticiden. b) Het ontbreken van braakliggende terreintjes in stedelijke gebieden. Rob Strucker onderzocht de 'Aantalsveranderingen van broedvogels in de getijdengebieden langs de Oude Maas'. De 27 kilometer van Rotterdam naar Dordrecht is binnen een uur goed te doen met de waterbus, een interessant stukje Nederland met volop bedrijvigheid, scheepsbouw en nieuwe woonwijken aan de oevers. Wat je aan boord niet merkt is dat hier nog een getijdeverschil van 1 tot 1½ m is. De smalle strookjes land die regelmatig onderstromen, de zogenaamde gorzen, vallen niet zo op. Maar dat zijn juist gewilde plekken voor veel vogelsoorten. In de afgelopen negen jaar zijn al die grienden en gorzen geïnventariseerd. Een tijdrovend werk omdat deze natte slikgebieden moeilijk toegankelijk zijn. De rietwinning is gestopt, waardoor de houtopslag met wilgen toegenomen is. In vergelijking met 40 jaar geleden, toen die natte gebieden geïnventariseerd zijn, is dat ondanks het verrijzen van nieuwe Vinex-wijken, de meeste van de 84 vogelsoorten in aantal toegenomen zijn dankzij de uitgegroeide wilgenbossen. J.B. Hulscher, J. Nienhuis & B. Voslamber

vroegen zich bij hun gedragswaarneming van de Grote Canadese Gans af, of 'Adoptie bij deze ganzensoort toeval, vrijwillig of kinderroof is'. Het lijkt om een bewuste keuze te gaan, want samen sta je sterk tegen bedreigingen, zelfs met juveniele soortgenoten. Hans Potters vond 'Opmerkelijke winterconcentraties van Pimpelmezen in Goudlork percelen'. Goudlork is een larixsoort.

De Kruisbek jrg. 53(4), sept. 2020

Onder de titel 'De Raaf in de provincie Utrecht', schrijven Hans de Vos Burchart & Margriet Hartman een wetenswaardige reportage over deze vogel, die sinds het uitzetten in de jaren 60 bezig is met een come-back in ons land. Het belang van biometrie bij het ringen heb ik nooit zo duidelijk gelezen als in dit artikel. De 13 broedterritoria van de Utrechtse Raven bevinden zich niet allemaal op de Heuvelrug, maar ook in Langbroek en bij Haarzuilens hebben ze dit jaar gebroed. Erwin van Laar was met zijn camera getuige van een broedgeval van de Draaihals. Dit werd mooi vastgelegd. Met commentaar van de redactie, want nestelende en broedende vogels verstoren door fotografen dat mag natuurlijk niet. Van Laar heeft dit met de nodige zorgvuldigheid gedaan.

Sovon-Nieuws jrg. 33(3)

Berichten over vogeltellingen van Sovon. Theo Verstrael meldt dat de tweede Europese broedvogelatlas eind november is verschenen, het resultaat van de gegevensuitwisseling tussen vogelorganisaties uit 48 Europese landen. J.W. Vergeer houdt de trend bij van 111 'gewone' broedvogelsoorten. In 2019 ging het met 28% van de soorten heel goed, en dan vooral met de bosvogels en de Afrika-gangers. De weidevogels staan traditioneel in het

rijtje van de verliezers. 'Kustbroedvogels' van A. de Jong, laat zien dat ook de vogels van het Wad het zwaar hebben. Met steun van de Vogelbescherming worden nieuwe gebieden ontwikkeld en daarna gemonitord. Geef s.v.p. de ringgegevens van plevier, stern of Kluut door via BirdRing. M. Hornman *et al.* 'Zeetrekellingen ingezet voor trendberekeningen van zeevogels'. De trend van de Kleine en de Grote Jager werd vastgesteld: de Kleine ging achteruit, terwijl de Grote Jager toenam. Rob Buiten volgt Herman van Oosten, die in het Fochteloërveen het gedrag van een paartje Paapjes volgt. 'Wat wil het Paapje?' Wat doet hij anders dan de Roodborsttapuit, die in hetzelfde gebied bivakkeert. Met wildcamera's probeert dit onderzoek van Stichting Bargerveen de verschillen in voedsel en mogelijke predatie te achterhalen.

Het Vogeljaar jrg. 68(3), 2020

Marcel de Boer levert in dit nummer zijn 17de en laatste aflevering van de serie 'Nederlandse vogelfamilies' af. Met boeiende wetenswaardigheden beschrijft hij nu de Spreeuwen en de Kraanvogels. Voor wie niet alle besprekingen meer bij de hand heeft: alle vogelbesprekingen zijn gebundeld onder de titel 'Wat maakt VOGELS zo interessant? Het kost €17,50, uitgave KNNV/Vogelbescherming. Carel de Vink schildert in een prikkelende column het relaas van 'Een geslaagde voegelexcurisie'. Tom Loorij vergelijkt de gangbare stadsvogels in Den Haag en omgeving met de landelijke trend. MUS, het Meetnet Urbane Soorten toont overduidelijk aan dat de meeuwensoorten Kleine Mantelmeeuw en Zilvermeeuw, net als de Halsbandparkiet in deze regio hoger scoren dan de landelijke resultaten. De Nachtegaal is in het duingebied rond Den Haag sterk vertegenwoordigd. Pim Waldeck 'Pestsamo, een vogelreis ruim tachtig jaar geleden'. Een low-budget trip naar Lapland, naar het grensgebied tussen Noorwegen en Rusland, gemaakt door Pim zijn vader en grootvader in 1939. Lek gestoken worden door tienduizenden muggen, veel regen en toch erop uit om de Parel- en Roodkeelduiker te zien.

De Grauwe Gans jrg. 36(2)

Vogel- en Natuurwacht Flevoland. De werkgroepen hebben alle activiteiten stilgelegd vanwege Covid-19, daarom nieuws uit de oude doos: de reportage van Dick Jonkers, Truus Kemper & Frans Rijnja, die lopend in augustus 1968 in één weekend alle voorkomende vogels van Oostelijk en Zuidelijk Flevoland inventariseerden. Zo ook het verhaal van Wim Sluijs, die al in 1987 ontdekte dat op de Dodaarsweg, een kaal landbouwweggetje, veel interessants te zien is, zoals Grauwe Kiekendieven en in mei j.l. nog een Morinelplevier.

't Zwaalfje jrg. 9(1)

VWG Berkelland. Jos Korenrump schrijft over de gemarginaliseerde Veldleeuwierik. Steeds verder wordt hij teruggedrongen, maar de luchtkolom die hij in februari al inneemt, verdedigt hij hardnekkig terwijl hij al tierelierend neerdaalt. Met kruidenrijke akkerranden worden in Berkelland hoopvolle resultaten geboekt. Marina Pruijers noteert op de Trektelpost Havelandweg in 2019 recordaantallen roofvogels. De Buizerd bijvoorbeeld met 344 ex. in oktober. Ik ben benieuwd naar de telmethode, waarmee ook in oktober 170.125 Spreeuwen werden vastgesteld. Nemen ze foto's en tellen ze achteraf de puntjes? Marjon Hoen laat ons mee genieten van de 'Belevenissen van een uilenkastcontroleur'. Die verrassing is niet altijd aandoenlijk. Wat dacht je van een stinkende Boommarter in een uilenkast?

Ooievaarsnest | Arda van der Lee

Ballen vertellen een verhaal

Arda van der Lee

Kuikens en volwassen Ooievaars produceren braakballen, die je op en rond het nest vindt. Als ringer kom je bij allerlei ooievaarsnesten, op plekken die verschillen wat betreft het voedselaanbod voor de Ooievaars. Leuk om daar de braakballen eens beter te bekijken.

Het voedsel van Ooievaars wisselt met het beschikbare aanbod. Dieren waarvan er op een bepaald moment in een gebied veel aanwezig zijn, vormen het stapelvoedsel. Dat blijkt ook uit de braakballen. De eerste ballen (zie foto) bestaan grotendeels uit aarde en gras. De oudervogels krijgen dat binnen bij het zoeken naar regenwormen.

De jongen schrokken dat ook naar binnen, samen met de regenwormen, als het voedsel in het nest wordt uitgebraakt. Dit soort ballen heb ik gevonden bij een nest in Abcoude, een gebied met vochtige weilanden. In de mooie 'ronde' ballen (een paar jaar oude, ingedroogde ballen) kan je als je goed kijkt allerlei schilden van loopkevers zien. Een niet te versmaden hapje. Niet echt bijzonder, bij veel ballen zie je glinsterende keverschilden aan de buitenkant. De ballen linksonder zijn van afgelopen seizoen, van een paalnest op een boerenerf in Kockengen. Er zijn duidelijk veel muizen gevangen, de ballen bestaan bijna helemaal uit (grijze) haren. Dat het daar een goed veldmuizenjaar was,

bleek ook uit andere broedsels op deze boerderij. Een Kerkuil met tien jongen en een Torenvalk met zes jongen. Dat Amerikaanse Rivierkreeften tegenwoordig ook op het menu staan, is goed te zien bij de laatste ballen. De orangerode stukjes zijn resten van de pantsers van deze kreeften. Regelmatig liggen zulke braakballen onder het nest bij mij in de tuin in Ankeveen. Niet verwonderlijk, de ouders voeren dagelijks meerdere kreeften aan. Niet het meest simpele voer, ze staan lange tijd te 'kokken' voordat de kreeften terug uit hun krop komen. En ook de jongen, zeker als ze pas enkele weken oud zijn, worstelen om deze exoten met de kop naar beneden door te slikken.

Modder en gras betekent regenwormen

Keverschilden (zwarte stukjes)

Haren van muizen

Stukjes van rivierkreeft

Advertentie

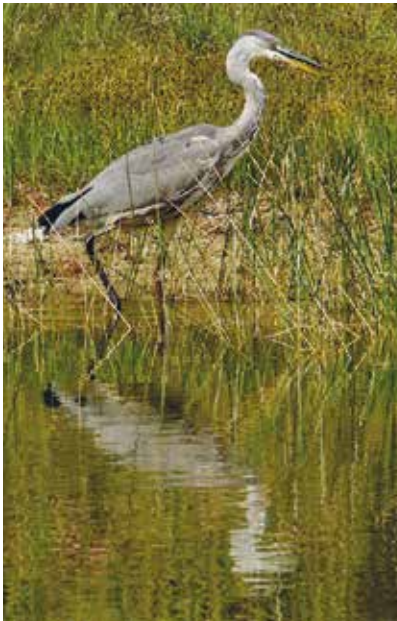

Een eigen vogelkijkhut in het Reestdal

Verblijf eens in een 'heidehuisje' met een particuliere kijkhut 'de Turegluur' in het natuurgebied van het Reestdal in Drenthe. Nico de Haan ging u voor: 'Als je niet aangestaard wordt door de Schotse Hooglanders dan word je wel begluurd vanaf de kale topjes van het struikgewas door de roodborsttapuiten.'

Er is een laadpaal geplaatst voor elektrische auto's.

Meer informatie op: www.heidehuisje.nl of 06-81525089

De Aalscholver in de westelijke Eempolders

Jan Mooij

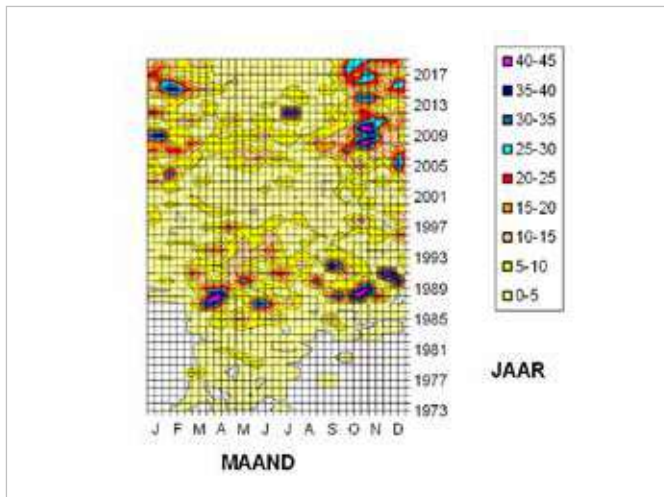
Eempolder | Doortje van Dijk

Als we tegenwoordig in de Eempolders tellen is het heel gewoon dat we een aantal Aalscholvers zien. Dat is niet altijd zo geweest. Omdat deze viseter als een concurrent van de vissers werd beschouwd, werden de kolonies vaak verdreven of zelfs uitgemoord. Bovendien hadden ze veel last van watervervuiling. Tot omstreeks 1970 werd het totale aantal nesten in Nederland tot maximaal duizend beperkt.

Aalscholver | Andrea Rietbergen

Bij de start van de Eempoldertellingen in 1973 begonnen de aantallen broedvogels in Nederland weer wat te stijgen, maar ze waren nog veel lager dan tegenwoordig. De resultaten van onze tellingen worden samengevat in de figuren 1 en 2. In het begin van de tellingen waren de aantallen heel laag. Alle waarnemingen waren beperkt tot de broedtijd. Waarschijnlijk ging het in die tijd hoofdzakelijk om broedvogels van het Naardermeer, waar in die tijd verreweg de grootste kolonie van Nederland was. In de eerste tien jaar namen de aantallen en de presentie geleidelijk toe, wat klopt met de ontwikkeling in het Naardermeer. Daarna worden ze vrij plotseling veel groter. Zoals de figuren 3 en 4 laten zien komt dit zowel doordat we veel vaker Aalscholvers zagen als doordat de maximale aantallen per telling sterk toenamen. Deze piek duurt een paar jaar en daarna nemen de aantallen weer sterk af.

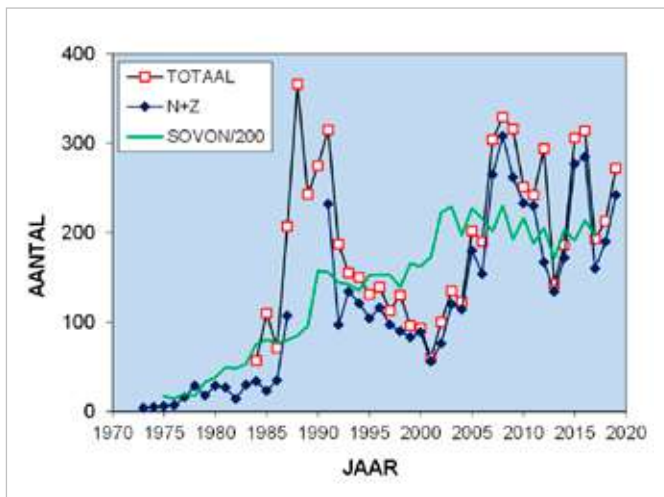

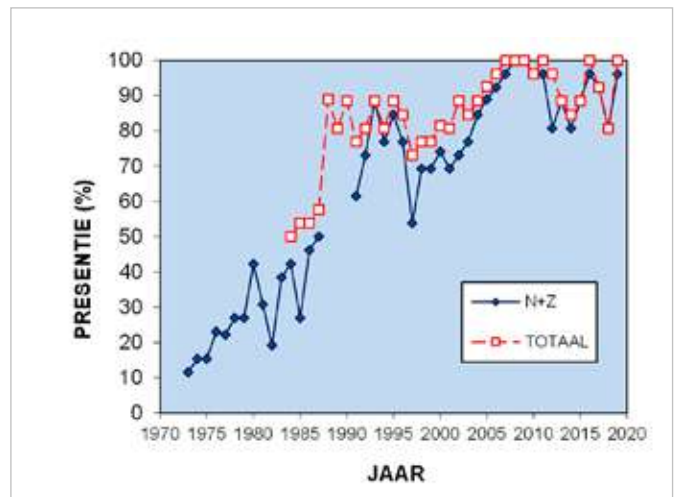
Figuur 1. Samenvatting van alle telresultaten voor de Aalscholver. Tot 1984 zonder de Oostermeent, vanaf dat jaar inclusief de Oostermeent.

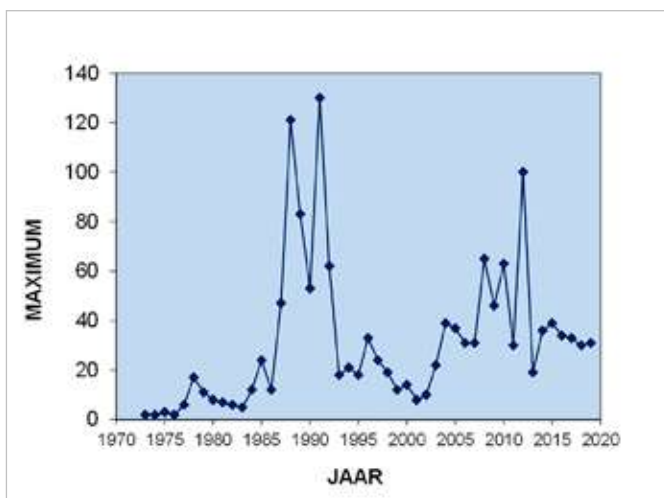
Aalscholver in de Eempolder | Doortje van Dijk

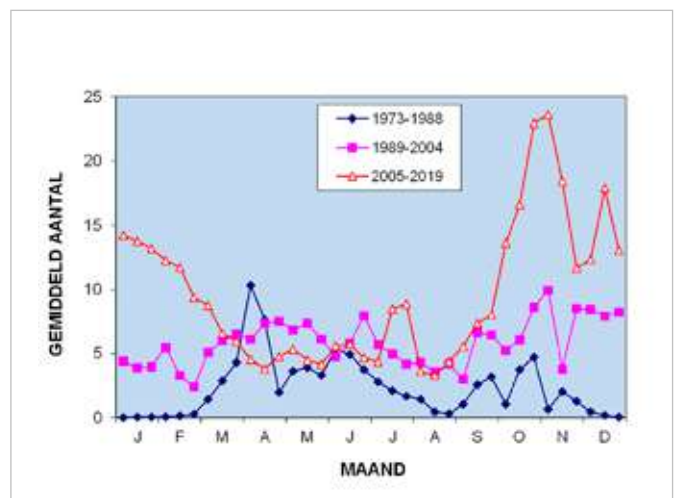
Figuur 2. Totaal aantal getelde Aalscholvers per jaar. De blauwe lijn geeft de aantallen zonder de Oostermeent, de zwarte lijn (met de vierkantjes) de totale aantallen. De groene lijn geeft de gemiddelde aantallen voor de watervogeltellingen van Sovon, gedeeld door 200.

Figuur 3. Presentie van de Aalscholver per jaar. De blauwe lijn geeft de presentie zonder de Oostermeent, de rode lijn de totale aantallen.

Figuur 4. Maximale aantallen bij één telling van de Aalscholver per jaar.

Figuur 5. Gemiddeld aantal Aalscholvers per decade voor drie periodes van zestien jaar.

In de landelijke cijfers van Sovon, die ook in figuur 2 zijn weergegeven, is geen vergelijkbare stijging te zien. Het gaat hier dus om een plaatselijk verschijnsel. In deze periode begint de landinrichting in de Eempolders, maar ik zie niet hoe die tot grotere aantallen Aalscholers zou kunnen leiden. Helaas is voor drie van deze jaren de verdeling over de drie telgebieden niet beschikbaar, maar de andere jaren suggereren dat in alle gebieden een toename plaatsvond.

Rond deze jaren werd de eutrofiëring van het IJsselmeer en de randmeren geleidelijk minder. Dat leidde tot een lagere visstand. Verder groeiden de kolonies in Flevoland, wat gedeeltelijk ten koste van de kolonie in het Naardermeer ging. Het zou kunnen dat de vogels uit dit gebied niet meer in staat waren om voldoende voedsel in het IJmeer te vinden en daarbij meer naar het Eemmeer en de polders trokken. Wij zien de meeste Aalscholers als ze aan de kant van het water zitten te rusten of zich met gespreide vleugels staan te drogen. Vogels die in het Eemmeer gefoerageerd hebben verwacht je dus in de Oostermeent. Het lijkt er inderdaad op dat de aantallen daar gedurende de piek sterk stegen. Zo nu en dan zitten er flinke groepen op de dijk. Daarnaast lijken echter ook de aantallen in het telgebied Noord en zelfs in Zuid in enkele jaren duidelijk hoger. Dat

suggereert dat er ook meer in de Eem, de vaarten en de waaien gevist werd.

Na de instorting van de aantallen in de Eempolders na 1990 nemen ze tot 2001 geleidelijk verder af, tegen de landelijke trend in. Dit weerspiegelt waarschijnlijk de afname van de aantallen in het Naardermeer in die periode. Vanaf 2001 stijgen de aantallen snel tot 2010. De oorzaak hiervan is duister. Mogelijk hebben Aalscholers uit Flevoland weer meer belangstelling gekregen voor onze streken toen de condities in het Markermeer slechter werden. Het gaat trouwens per telling om relatief kleine aantallen, dus er hoeven niet zo heel veel vogels bij ons te gaan foerageren om dit resultaat te krijgen.

Het duurt ongeveer vier jaar voor Aalscholers gaan broeden. Onvolwassen vogels zijn moeilijk als zodanig te herkennen en wij houden ook niet bij of vogels onvolwassen zijn. Als je alle soorten telt moet je je wel beperken. Daarna zijn er grote schommelingen, maar gemiddeld lijken de aantallen ongeveer constant te blijven, in overeenstemming met de landelijke trend.

De verdeling over het jaar (figuur 5) geeft aan dat we in het begin van de tellingen vooral in het midden van het jaar Aalscholers zagen. In de loop van de tijd verandert er niet veel in de aantallen in de

lente en de zomer, maar de aantallen in de andere maanden nemen sterk toe. Tegenwoordig zien we de meeste Aalscholers juist in het winterhalfjaar, met een opvallende piek in oktober en november. Het is bekend dat in de jaren zeventig van de vorige eeuw de meeste Nederlandse broedvogels trekvogels waren. Vanaf de jaren negentig bleven steeds meer vogels hier overwinteren. Er zijn geen kolonies in de directe omgeving, maar buiten de broedtijd zijn Aalscholers minder gebonden aan de kolonies. Dit zou kunnen verklaren waarom er tegenwoordig juist in de winter meer Aalscholers in de polders gezien worden. Vanaf begin maart gaan de Aalscholers weer naar hun broedkolonies. Rond die tijd nemen ook de aantallen bij ons weer af.

Literatuur

- Jonkers, D.A., R.A. Kole, & J. Taapken (red.), 1987. *Vogels tussen Vecht en Eem*. VWG het Gooi en Omstreken, Hilversum.
- SOVON, 1987. *Atlas van de Nederlandse Vogels*.
- Platteeuw, M., 2018. *Aalscholers*: in Sovon Vogelatlas van Nederland, pp 192-193. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.

VWG informatie

WIJZIGINGEN LEDENREGISTER

Selectie van 26-08 t/m 19-11

Nieuw	15
Geroyeerd	0
Opgezegd	0
Overleden	2
Nieuw en vervallen	0
Totaal	883

In verband met de wetgeving in het kader van de privacybescherming worden alleen totalen opgenomen.

INLEVEREN KOPIJ

VOOR 28 DECEMBER 2020

Kopij kunt u sturen naar:

redactie@vwggooi.nl

In principe bepaalt de datum van binnenkomst bij de redactie de plaatsing in een volgend nummer

Werkgebied van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken

Contributie en lidmaatschap

Het lidmaatschap is inclusief ons verenigingsblad De Korhaan. De contributie van de Vogelwerkgroep bedraagt minimaal € 20,- per jaar.

Leden uit één gezin of samenwonenden kunnen huisgenoot-lid worden. De contributie is dan minimaal € 7,- per jaar. Je ontvangt dan geen tijdschrift.

Opzeggen van het lidmaatschap graag vóór 1 november van het lopende kalenderjaar.

Schenkingen

Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken is als **ANBI** aangemerkt en daardoor zijn uw giften onder voorwaarden aftrekbaar bij de Belastingdienst.

Daarnaast kunt u in uw testament een legaat opnemen ten gunste van de VWG. Het is gewenst dit wel met uw notaris te bespreken.

PROGRAMMA

In verband met de Covid-19 epidemie is het programma beperkt. Voor alle activiteiten geldt dat aanmelden via de website verplicht is. Tussentijdse activiteiten of wijzigingen worden aangekondigd via de nieuwsbrief en zijn te lezen op www.vwggooi.nl.

Zaterdag 12 december 2020.

Broedvogelinventarisaties 2020 en 2021

LET OP andere locatie, De Drie Dorpen, Cannenburgerweg 51 te Ankeveen.

Aanvang: 09.30 uur, zaal open 09.00 uur.

Aanmelden verplicht, via de website.

Donderdag 15 april 2021.

Lezing 'Uilen en Valken in Bunschoten'

LET OP andere locatie, De Drie Dorpen, Cannenburgerweg 51 te Ankeveen.

Aanvang: 20.00 uur, zaal open 19.30 uur.

Aanmelden verplicht, via de website.

Adressenlijst

Website <http://vwggooi.nl>

Bankrekening Triodosbank rekeningnummer: NL17 TRIO 0391 1047 99 t.n.v. VWG Het Gooi e.o., Bussum

Bestuur van de Vogelwerkgroep

Voorzitter	Piet Spoorenberg	Celebesstraat 36, 3742 DD Baarn	035-5436371	voorzitter@vwggooi.nl
Secretaris	Huub Casander	Vlie 30, 1273 WN Huizen	035-5259131	secretaris@vwggooi.nl
Penningmeester	Niek Wieringa	Zoddeland 12, 1394 KR Nederhorst den Berg	06-48477299	penningmeester@vwggooi.nl
Onderzoek en bescherming	vacature			avifauna@vwggooi.nl
Ledenactiviteiten	Wouter Rohde	Prof. De Jongstraat 3, 1221 HX Hilversum	035-6422629	excursies@vwggooi.nl
Communicatie	Doortje van Dijk	Siriusstraat 52, 1223 AP Hilversum	06-20595083	communicatie@vwggooi.nl

Nuttige adressen

Lezingen en contactavonden zijn in de Infoschuur GNR, Naarderweg 103, 1217 GL Hilversum (bij de natuurbrug).

Vogelherkenningscursus	Francis Bakker	Schuttersweg 81, 1217 PW Hilversum	035-6560067	cursussen@vwggooi.nl
Lezingen	Feiko Prins	Hindelaan 23, 1216 CS Hilversum	035-6217017	lezingen@vwggooi.nl
Promotie en verkoop	Nel Huese	Elzenlaan 40, 1214 KM Hilversum	035-6248716	promotie@vwggooi.nl
Bibliotheek en archief	Paul Keuning	W. Barentszweg 88, 1212 BN Hilversum	035-5268281	pw.keuning@xs4all.nl
Vogelhospitaal Naarden	Erik Bruinning	Burg. J. Visserlaan 1, 1411 BR Naarden	035-6945658	beheerder@vogelasiel.nl
Buitenland excursies	Evert Constandse		035-5317565	buitenland@vwggooi.nl
Fotowerkgroep	Hugo Weenen	Koggewagen 88, 1261 KD Blaricum	035-5241123	fotografie@vwggooi.nl
Ledenadministratie	zie binnenzijde voorblad			
Redactie De Korhaan	zie binnenzijde voorblad			
Website www.vwggooi.nl	Dirk Prop		06-44734989	webmaster@vwggooi.nl
E-mail nieuwsbrief	VWG aanmelden bij nieuwsbriefvwg@vwggooi.nl of via de website			
Vogelwaarnemingen	zie www.gooi.waarneming.nl			

Het **Dineke Sluijters Vogelfonds** financiert projecten voor vogelbescherming en studie: zie voor het indienen van projectvoorstellen de website van de VWG. Adres: vogelfonds@vwggooi.nl

Subgroep Onderzoek en Bescherming	Coördinatoren	Telefoon	E-mail
1. Watervogeltelling	vacant		
2. Eempoldertellingen	Jan Mooij	035-5429725	mooij.noorman@planet.nl
3. Weidevogelnestbescherming	Gert Bieshaar/Ger-Jan van Loenen	035-5311002	g.bieshaar1@kpnplanet.nl
4. Zwaluwenonderzoek	Dick Jonkers/Gert Bieshaar	035-5260456	dickjonkers@telfort.nl
5. Zwaluwkring Huizen	Mieke Pieren-Olijhoek	06-44101890	zwaluwen@vwggooi.nl
6. Zwaluwkring Ankeveen	Arda van der Lee	035-6562309	alder306@planet.nl
7. Zwaluwkring Hilversumse Meent	André van Soest	06-21876289	andrevansoest@me.com
8. Vogelringstation	Harry de Rooij	035-6289470	harryderooij@planet.nl
9. Nestkasten	Ronald Beskers	035-5387341	nestkastonderzoek@vwggooi.nl
10. Kerkuilen	Harry de Rooij/Gerard Mijnhout	035-6289470	harryderooij@planet.nl
11. Roofvogels	Harry de Rooij	035-6289470	harryderooij@planet.nl
12. IJsvogels	Jelle Harder	035-6937858	jelleharder@hetnet.nl
13. Broedvogelinventarisaties	Dirk Prop/Piet Spoorenberg	06-44734989	broedvogels@vwggooi.nl
Coördinatieteam Onderzoek en Bescherming	Jan Mooij en Dirk Prop		

Voor ongelukken en/of problemen die ontstaan tijdens activiteiten van de Vogelwerkgroep aanvaardt de vereniging geen enkele aansprakelijkheid. Deelname geschiedt op vrijwillige basis.

